

Univerzita Hradec Králové
Fakulta informatiky a managementu
Katedra rekreologie a cestovního ruchu

Role původních obyvatel v cestovním ruchu
Role původních obyvatel Nepálu v cestovním ruchu
Bakalářská práce

Autor: Adriana Hanáková
Studijní obor: Management cestovního ruchu
Vedoucí práce: Ing. Martina Pásková, Ph.D.

Hradec Králové

leden 2018

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a s použitím uvedené literatury.

V Hradci Králové dne 23.4.2018

Adriana Hanáková

Poděkování:

Děkuji vedoucí bakalářské práce Ing. Martině Páskové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a připomínky při zpracovávání této práce. Dále bych ráda poděkovala místním obyvatelům a návštěvníkům Nepálu za poskytnutí informací v rámci případové studie.

Anotace

Téma: Role původních obyvatel v cestovním ruchu

Bakalářská práce se zabývá rolí původních obyvatel Nepálu v cestovním ruchu. Cílem je popsat míru jejich aktuálního zapojení v cestovním ruchu a způsob využívání jejich nehmotného dědictví zahrnující například znalosti a zkušenosti týkající se přírody a vesmíru, tradiční řemesla, umění nebo rituály a slavnosti. V rámci případové studie je proveden primární výzkum na základě zúčastněného pozorování a vedení polostrukturovaných rozhovorů a sekundární výzkum pomocí obsahové analýzy dat z tištěných i elektronických zdrojů. Z následné syntézy získaných dat vyplývá, že ačkoliv má zapojení původních obyvatel Nepálu v cestovním ruchu pozitivní vliv na ekonomickou stránku jejich života, vede ke komercializaci jejich nehmotného kulturního dědictví, a proto je velkou hrozbou pro tradiční životní styl a kulturu nejen původních obyvatel Nepálu. Výstupem práce je vytvoření hypotéz jako námětu pro budoucí výzkum a doporučení pro aktéry cestovního ruchu Nepálu zvyšovat respekt k potřebám původních obyvatel a povědomí o důležitosti jejich tradiční kultury.

Klíčová slova:

Původní obyvatelé, cestovní ruch původních obyvatel, nehmotné kulturní dědictví, tradiční znalosti, Nepál

Annotation

Title: The role of indigenous peoples in tourism

The bachelor thesis deals with the role of indigenous peoples of Nepal in tourism. The aim is to describe the extent of their current involvement in tourism and the use of their intangible cultural heritage as knowledge and practices concerning nature and the universe, traditional craftsmanship, arts or rituals and festive events. In the case study, primary research on the basis of participating observation and semi-structured interviews and secondary research through content analysis of data from printed and electronic sources are conducted. The synthesis of the obtained data

shows that although the indigenous peoples' involvement in tourism has a positive economic impact on their lives, it leads to commercialization of the intangible cultural heritage, which can be a threat to their traditional lifestyle and culture. Hypothesis for further research and recommendations for tourism development to respect needs of indigenous peoples and raise awareness of the importance of the traditional culture are also devised.

Key words:

Indigenous peoples, tourism of indigenous peoples, intangible cultural heritage, traditional knowledge, Nepal

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Cíl práce a metodika zpracování.....	3
2.1	Cíl práce.....	3
2.2	Metodika zpracování.....	3
2.2.1	Výzkumné cíle.....	4
2.2.2	Výzkumné otázky.....	5
3	Teoretická východiska.....	6
3.1	Původní obyvatelé.....	7
3.2	Tradiční znalosti původních obyvatel.....	8
3.2.1	Nehmotné kulturní dědictví.....	9
3.3	Role původních obyvatel v cestovním ruchu.....	14
3.4	Teorie sociální směny.....	18
4	Aplikační část.....	21
4.1	Průběh šetření.....	21
4.2	Charakteristika území.....	22
4.2.1	Organizace cestovního ruchu Nepálu.....	28
4.3	Původní obyvatelé Nepálu.....	29
4.3.1	Etnické skupiny, kmeny Nepálu.....	29
4.3.2	Jazyky původních obyvatel Nepálu.....	31
4.3.3	Náboženství původních obyvatel Nepálu.....	32
4.4	Tradiční znalosti původních obyvatel Nepálu.....	35
4.4.1	Nehmotné kulturní dědictví původních obyvatel Nepálu.....	37
4.5	Role původních obyvatel Nepálu v cestovním ruchu.....	55
5	Shrnutí výsledků.....	61
6	Závěry a doporučení.....	65

7	Seznam použité literatury.....	67
8	Přílohy.....	73

Seznam obrázků

Obrázek 1 Schéma kvalitativního výzkumu.	4
Obrázek 2 Mapa Nepálu	22
Obrázek 3 Fyzicko - geografické regiony Nepálu.....	23
Obrázek 4 Terasovitá pole okolo vesnice v národním parku Shivapuri Nagarjun. .	24
Obrázek 5 Pěstování kukuřice na terasovitých polích.	25
Obrázek 6 Nosorožec indický v džungli Národního parku Chitwan.....	26
Obrázek 7 Chovná stanice slonů v Národním parku Chitwan.	27
Obrázek 8 Geografické rozmístění etnických skupin Nepálu v roce 2013.	31
Obrázek 9 Každodenní modlitba a zpívání příběhů o bozích a hrdinech dětí v AI School	38
Obrázek 10 Tradiční oděv tanečnic z kmene Gurungů.	40
Obrázek 11 Představení tradičního tance Ghantu dívkami z kmene Gurungů.	40
Obrázek 12 Představení jednoho z tharuských tanců v Sauraze.	41
Obrázek 13 „Moderátorka“ kulturního večera v Sauraze ukazuje jeden z tradičních tharuských hudebních nástrojů.	42
Obrázek 14 Sádhuva pózující pro fotografy.....	45
Obrázek 15 Davy buddhistů a dalších návštěvníků kroužící okolo stúpy Boudhanath.	46
Obrázek 16 Poddávání se léčivé síle kouře u stúpy Boudhanath.....	46
Obrázek 17 Ženy provádějící modlitební rituál čelem k Buddhovým očím.....	47
Obrázek 18 Prodejna hudebních nástrojů a dalších tradičních výrobků v Káthmándú.....	53
Obrázek 19 Tradiční výrobky v uličkách Bhaktapuru.....	54
Obrázek 20 Tradiční výrobky v uličkách Bhaktapuru.....	54
Obrázek 21 Žákyně ve škole tibetského umění v Bhaktapuru.	55
Obrázek 22 Domorodý obyvatel Saurahy převážející místní obyvatele i návštěvníky přes řeku.....	57
Obrázek 23 Poutní místo Muktinath v oblasti Mustang.	58
Obrázek 24 Domorodá obyvatelka vesnice nad jezerem Phewa.	60

Obrázek 25 Způsob využívání nehmotného kulturního dědictví původních obyvatel Nepálu.....	62
Obrázek 26 Zapojení původních obyvatel Nepálu do cestovního ruchu.....	63

Seznam tabulek

Tabulka 1 Výzkumné otázky.....	5
Tabulka 2 Tradiční využití himalájské kopřivy terajskými kmeny Nepálu.....	51
Tabulka 3 Odpovědi na výzkumné otázky..	64
Tabulka 4 Výstupy šetření - doporučení pro národní organizace cestovního ruchu Nepálu a pro potenciální budoucí výzkum	66
Tabulka 5 Identifikační údaje respondentů.	73
Tabulka 6 Identifikační údaje návštěvníků a důvod jejich návštěvy Nepálu.....	77

Seznam rámečků

Rámeček 1 Kritéria zápisu na Reprezentativní seznam NKD lidstva.....	10
Rámeček 2 Základní charakteristika Nepálu.	22

Seznam příloh

Příloha 1 Rozhovory s obyvateli Nepálu	73
Příloha 2 Rozhovory s návštěvníky Nepálu.....	77
Příloha 3 Nevárský obchodník využívající jeden z tradičních způsobů přepravy..	81
Příloha 4 Tržiště s nevářskými výrobky, Kathmandu.	81
Příloha 6 Velmi vstřícný původní obyvatel vyjadřující svou důvěru k návštěvníkům.	82
Příloha 5 Původní obyvatelky Nepálu nabízejí ovoce na městském tržišti.....	82
Příloha 7 Menší náboženské rituály původních obyvatel Nepálu.	82
Příloha 8 Předsvatební obřad řídicí se tradicemi původních obyvatel.....	1
Příloha 9 Původní obyvatelka při práci s ručním kolovratem.....	1
Příloha 10 Hrnčířská dílna v Bhaktapuru.....	1

1 Úvod

V průběhu staletí prošel cestovní ruch nesčítelným množstvím změn. S vývojem společnosti se vyvíjí lidské potřeby, zájmy, preference a hodnoty, což je následováno také různými podobami forem a druhů cestovního ruchu. Může se zdát, že v současné moderní době již potenciální účastníci cestovního ruchu rozhodují o svých budoucích cestách na základě vlastních hodnot, často se přiklánějí k individuálnímu cestovnímu ruchu, vyhledávají dobrodružství a snaží se uspokojit vlastní potřeby a zvědavost skrze putování na místa s odlišnou a pro ně téměř cizí kulturou a životem původních obyvatel, od kterých se mohou mnohé přiučit nebo mezi nimi „pouze“ najít útočiště před každodenní realitou. Vyhledávají místa s téměř nedotčenou přírodou a způsoby cestování, kterými toto životní prostředí neohrozí, čímž se zároveň vyhýbají masovému turismu. Stále však existuje velké množství účastníků cestovního ruchu, kteří, ačkoliv mohou také toužit po dobrodružství, objevování původních kultur, nedotčené přírodě nebo památkách, nejsou ochotni obětovat při cestování vlastní komfort. Mimo jiné se v současnosti rozvinul také trend tzv. Bucket listů a zveřejňování recenzí, které radí, kam cestovat, co vidět, zažít a ovlivňují tak rozhodování potenciálních účastníků cestovního ruchu a v důsledku toho podporují na daném místě masový turismus.

Akteři cestovního ruchu ve svůj prospěch většinou (v minulosti i současnosti) volí jednu z možností – postupné odsunutí původních komunit na periferii území nebo jejich *nepřímé* zapojení do provozování cestovního ruchu. Přitom *přímé* zapojení původních komunit může vždy znamenat nejen velký pozitivní zásah do ekonomiky ale také do udržitelného rozvoje cestovního ruchu, vzhledem k jejich obrovskému potenciálu, který vlastní díky know-how, které si po generace předávají, nebo úctě a respektu k půdě, okolnímu prostředí a přírodním zdrojům (kap. 3.1).

Tato práce zkoumá způsoby, jakými se původní obyvatelé podílejí na místním cestovním ruchu, a zároveň zjišťuje, na kolik návštěvníci tyto původní obyvatele respektují. Na základě dvouměsíčního pobytu v Káthmándú, Pokhaře, Chitwanu a dalších oblastech Nepálu, lze uvést, že existuje množství původních obyvatel a místních komunit poskytujících návštěvníkům užitečné rady a pomoc bez jakéhokoliv finančního

záměru a zapojujících se tak dobrovolně do cestovního ruchu aniž by to tušili. Jejich vědomosti a znalosti mohou být opravdu pokládány za cenné po generace předávané dary a životní styl a vazby na okolní přírodu za přinejmenším obdivuhodné.

Z důvodu hlubšího zájmu o Nepál, jeho kulturu a roli původních obyvatel v tamějším cestovním ruchu, která stále může být na určitých územích rozvíjena, bylo zvoleno právě toto téma bakalářské práce.

2 Cíl práce a metodika zpracování

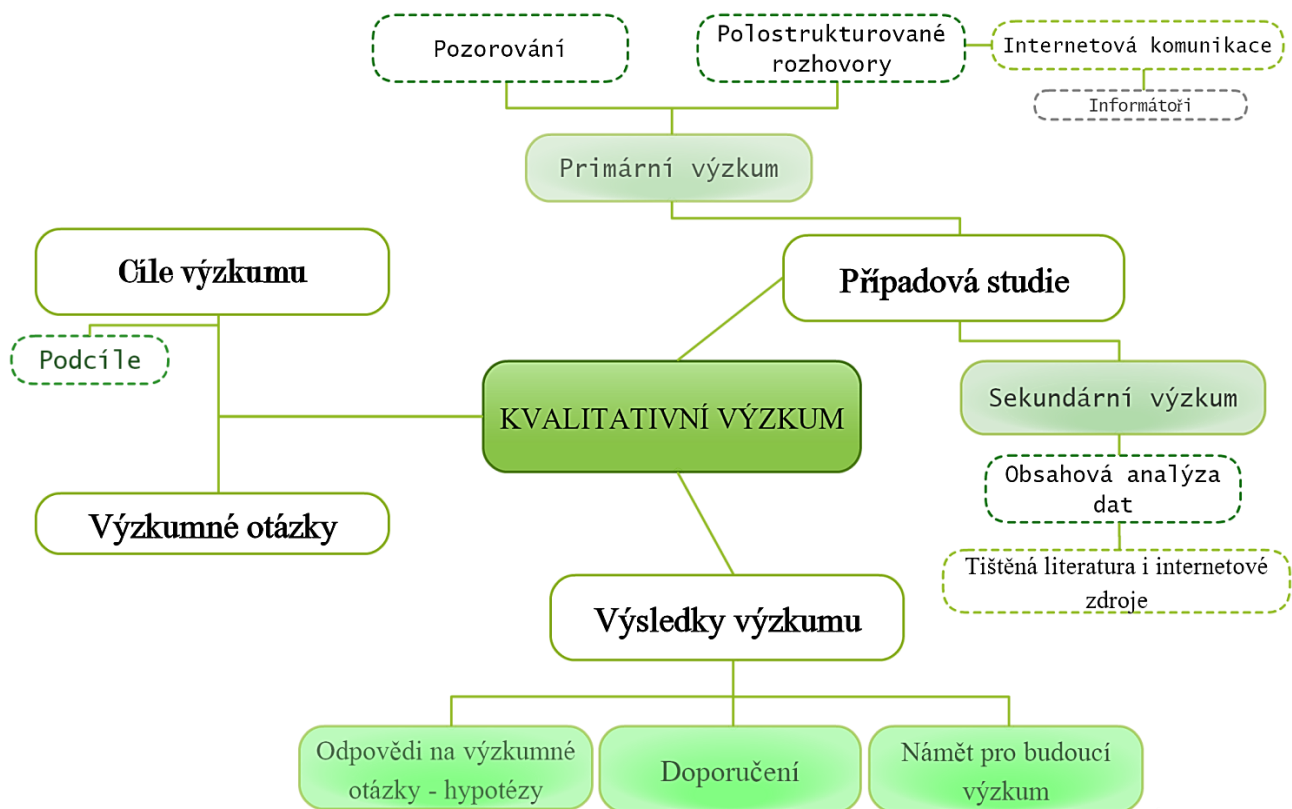
2.1 Cíl práce

Kognitivním cílem práce bylo popsat roli původních obyvatel Nepálu v cestovním ruchu, míru jejich aktuálního zapojení, způsob využívání jejich nehmotného dědictví včetně tradičních znalostí a dovedností. Aplikačním cílem bylo následné doporučení pro národní organizace cestovního ruchu Nepálu.

2.2 Metodika zpracování

V rámci zpracování teoretických východisek si autorka prohloubila znalosti relevantních teoretických konceptů, například teorie sociální směny.

Aplikační část práce byla zpracována na základě kvalitativního výzkumu realizovaného formou případové studie (Obrázek 1). Pro dosažení stanovených cílů práce byla v rámci sekundárního výzkumu provedena obsahová analýza dat získaných zejména z odborných článků vyskytujících se v zahraničních databázích a dalších odborných publikacích a jejich následná syntéza. Jak uvádějí Trousil a Jašíková (2014:41), *„díky analýze jsme schopni pronikat k podstatám jevů či procesů a prostřednictvím syntézy vyjadřovat vzájemné souvislosti.“* Jak se předpokládalo, tyto informace postačovaly pouze pro zpracování charakteristiky daného území a původních obyvatel Nepálu a jejich nehmotného dědictví. Pro získání konkrétnějších odpovědí na výzkumné otázky byl nutný zejména primární výzkum, který se skládal z kombinace dvou empirických postupů a to pozorování a vedení polostrukturovaných rozhovorů. Původním plánem při přípravě rozhovorů bylo jejich uskutečnění na území Nepálu přímo s původními obyvateli. Bohužel, kvůli problémům s porozuměním původních obyvatel a následné neochotě ostatních obyvatel pozorovaných oblastí se i přes opakované snahy autorky nepodařilo v průběhu dvouměsíčního pobytu v Nepálu získat odpovědi. Rozhovory musely být následně uskutečňovány skrze internetovou komunikaci s důvěryhodnými informátory. V průběhu šetření docházelo k postupné neochotě některých informátorů dále spolupracovat, proto pro získání alespoň základních informací byly uskutečněny také rozhovory se čtyřmi návštěvníky Nepálu.

Obrázek 1 Schéma kvalitativního výzkumu.
Zdroj: Vlastní zpracování, 2018.

2.2.1 Výzkumné cíle

Hlavním cílem práce bylo popsat roli původních obyvatel Nepálu v cestovním ruchu. Důraz byl kladen zejména na míru jejich současné participace na cestovním ruchu a zároveň způsob využívání jejich nehmotného dědictví včetně tradičních znalostí. Vedlejším podcílem práce bylo zjistit způsob, jakým se projevuje respekt návštěvníků vůči kultuře a životu původních obyvatel.

2.2.2 Výzkumné otázky

Pro dosažení hlavního i dílčího cíle práce byly zformulovány dvě výzkumné otázky (Tabulka 1).

	Výzkumné otázky	Metodika a postup
Výzkumná otázka č. 1	Vede místní cestovní ruch ke komercializaci nehmotného kulturního dědictví původních obyvatel?	<u>Primární výzkum</u> - Zúčastněné pozorování - Vedení polostrukturovaných rozhovorů s původními i přistěhovanými obyvateli Nepálu skrze internetovou komunikaci s informátory.
		<u>Sekundární výzkum</u> Obsahová analýza tištěných i elektronických zdrojů.
Výzkumná otázka č. 2	Jakým způsobem se podílejí původní obyvatelé na místním cestovním ruchu?	<u>Primární výzkum</u> - Zúčastněné pozorování (doplněno o zkušenosti návštěvníků Nepálu) - Vedení polostrukturovaných rozhovorů s obyvateli Nepálu skrze internetovou komunikaci s informátory.

Tabulka 1 Výzkumné otázky. Zdroj: Vlastní zpracování, 2018.

Na tyto otázky byly hledány odpovědi pomocí případové studie, realizované v Nepálu, zahrnující sekundární výzkum (obsahovou analýzu dat) a kombinaci pozorování a vedení polostrukturovaných rozhovorů v rámci primárního výzkumu.

V rámci případové studie byla brána v úvahu možnost získání odpovědí na další doplňující otázky a také dalších informací, které mohou být při vedení polostrukturovaných rozhovorů postupně získávány.

3 Teoretická východiska

Na základě obsahové analýzy tištěných i elektronických zdrojů byla provedena syntéza, která napomohla k propojení získaných poznatků, vědomostí a dat v ucelený souhrn teoretických východisek této práce. Pro získání aktuálních dat a definic byly využity zejména internetové stránky mezinárodních institucí, jako je Organizace spojených národů (2006) nebo Organizace spojených národů pro vědu, kulturu a vzdělávání (2006, 2017, 2018) poskytující důležitá celosvětová data. Tyto zdroje byly analyzovány zejména pro vymezení a porozumění základnímu pojmu „původní obyvatelé“ a přiblížení forem nehmotného kulturního dědictví, v němž se odráží tradiční znalosti původních obyvatel. Informace o tradicích a rituálech byly dále doplněny o poznatky z internetového zdroje (Neubauerová, 2009), který se stal této práci užitečný pro pochopení důležitosti udržování tradic a provozování rituálů pro původní obyvatele a zachovávání jejich významu pro společnost. Dále (a v největší míře) byly využívány poznatky z českých i zahraničních odborných publikací a vědeckých článků. K vymezení základních pojmů bylo tedy využito antropologické hledisko autorů jako je Eriksen (2012) nebo Wolf (2007), který vidí budoucnost společnosti ve snaze současné generace inspirovat se původními národy a uvědomit si, že nežije pouze pro sebe, ale i pro ostatní a také pro generace budoucí, ať už se jedná o příbuzné, známé nebo osoby na druhé straně světa – toto považuje za v současnosti nezbytný duchovní a morální základ. Vnímá *devastaci lidství* jako daleko horší hrozbu než znečišťování a devastaci životního prostředí. Pro získání poznatků o původních obyvatelích a jejich vazbě na okolní přírodní prostředí byly analyzovány zejména publikace Páskové (2009, 2014), kde se zabývá nejen významem tradičních vědomostí a znalostí původních obyvatel pro udržitelný rozvoj cestovního ruchu, ale také důležitostí respektu ze strany návštěvníků pro zachování původní kultury těchto komunit. Poznatky zejména jednoho z těchto zdrojů (Pásková, 2014) byly také využity pro prohloubení znalostí o konceptu sociální směny. Fakta a zmínky o roli původních obyvatel v cestovním ruchu a vůbec prvním zasahování domorodých společenství do toho odvětví byla čerpána zejména z analýzy těchto odborných publikací a článků: Bunten (2010), Butler a Hinch (2007), Baudrillard (1983 in Hunter 2011) nebo Rojek

(1997), doplněných o relevantní internetové zdroje jako například McLaren (1999). Tyto publikace a další zdroje se ve většině případů shodují zejména na názoru, že nejen pro udržitelný rozvoj cestovního ruchu a pro posílení ekonomiky, ale také pro budoucí rozvoj celé lidské společnosti, je nutné respektovat potřeby, vědomosti, znalosti, tradice a životní styl původních obyvatel a zajišťovat jim mimo jiné dostatečnou informovanost o cestovním ruchu (a činnostech s ním spojených) provozovaným na jejich území nebo v jeho okolí.

3.1 Původní obyvatelé

Na základě zprávy publikované Organizací spojených národů (OSN 2006) lze původní obyvatele zjednodušeně označit za potomky těch, kdo obývali určitý stát nebo území v době, kdy začal být dobýván a osídlován lidmi nových a odlišných kultur a etnik. Pro pochopení pojmu „původní“ se zpráva drží následujících faktů a souvislostí:

- Individuální identifikace sebe sama jako původního obyvatele a následné přijetí danou komunitou
- Historická spojitost s předkoloniálními a/nebo původními společnostmi
- Silná vazba na dané území a k němu přilehlé přírodní zdroje
- Výrazné nebo odlišné sociální, ekonomické nebo politické systémy
- Výrazný nebo odlišný jazyk, kultura nebo víra
- Tvorba nedominujících společenských skupin
- Odhodlání udržovat a reprodukovat rodné prostředí a systémy

V návaznosti na zmínku o silné vazbě původních obyvatel na území a přírodní zdroje je nutné dodat jejich „*upřednostňování kolektivního, resp. solidárního přístupu k vlastnictví, lovu, kultivaci půdy, péči o nemocné, praktikování rituálů a oslav před individuálním vlastnictvím a životním stylem*“ (Peréz, 2004 in Pásková, 2014:388).

Mnoho původních obyvatel bývá dle Organizace spojených národů pro vědu, kulturu a vzdělávání (UNESCO, 2017a) stále vylučováno z majoritního společenství, trpí extrémní chudobou a čelí mnohým dalším porušováním lidských práv. V současnosti proto vznikají snahy o spolupráci a podporu původních obyvatel při řešení mnoha situací a zároveň, jak dále uvádí, je uznávána jejich významná role v udržování

rozmanitosti světové kulturní a přírodní krajiny. Původní obyvatelé si dle Páskové (2014:388) uvědomují svoji přímou závislost na okolní přírodě a její omezenou kapacitu regenerace. „*Díky mezigeneračnímu předávání znalostí umějí odhadnout, kolik osob dané území dokáže uživit, a proto se při prvních známkách přesažení této kapacity přesouvají na jiná území (loviště, pastviny), nebo praktikují rotační zemědělství či rybaření.*“ (Peréz, 2004 in Pásková, 2014:388) Taková fakta mohou být značně užitečná pro udržitelný rozvoj cestovního ruchu, jak je uvedeno níže (kap. 3. 3)

V souvislosti s původními obyvateli například Bunténová (2010:68) příkládá mimo jiné velký význam *sebeurčení* jako možnému pozitivnímu důsledku aktivit korporací původních obyvatel. Tvrdí, že budoucnost sebeurčování původních obyvatel silně závisí na mezinárodním právu, které se zabývá vztahy mezi původními obyvateli a jejich územím a uznává původní obyvatele za zákonné subjekty či činitele na mezinárodní scéně, ke kterým mají státy a další mezinárodní právní subjekty určité povinnosti a závazky.

3.2 Tradiční znalosti původních obyvatel

Původní obyvatelé jsou dle OSN (2006) nositeli jedinečných souborů vědomostí, jazyků a víry a vlastníky neocenitelných znalostí praktik využitelných pro udržitelné řízení přírodních zdrojů a chovají v sobě zvláštní vztah ke své zemi, půdě a jejímu využívání. Stejný zdroj dále uvádí, že rodná země má pro původní obyvatele zásadní význam pro přežití jejich společnosti a to z fyzické i kulturní stránky.

Marsch (1992) vyzdvihuje a definuje tradici jako paměť rodu zahrnující prožitky, vědomí a zkušenosti generací po staletí nazpět. Proto, jak dále uvádí Neubauerová (2009), tradice mohou poskytovat jedinci pocit sounáležitosti s rodem, předky a jejich osudy, což může být vnímáno jako prvky utvářející jeho vlastní identitu. „Pokud v sobě tradice nese hlubší smysl a hodnoty respektující řád celku, jedinec se spontánně podřizuje její ceremonii.“ (Neubauerová, 2009) Mnohé tradice bývají podle ní v současnosti udržovány jako pouhé zvyklosti, které jsou sice udržovány z generací na generace, ale v průběhu času a při změně společenských podmínek již byl zapomenut jejich význam a smysl. „*Avšak i tradice zdánlivě beze smyslu, pojatá jako nástroj nutný*

k realizaci bezprostředních potřeb v současnosti, má svůj význam v redukci úzkosti jedince a podporuje sounáležitost generací i různých skupin.“ (Neubauerová, 2009)

3.2.1 Nehmotné kulturní dědictví

„Každá kultura má „duši“, která čerpá sílu z lůna mateřské země a všechny vnější formy a projevy kultury jsou výrazem této duše.“ (Soukup, 2009:41)

Nehmotným kulturním dědictvím se dle UNESCO (2018a, 2017b) rozumí znalosti, zkušenosti, dovednosti, s tím většinou spjaté nástroje, předměty a prostory, které různé komunity, skupiny nebo i jednotlivci považují za součást svého kulturního dědictví. Jak dále uvádí, existence nehmotného kulturního dědictví závisí především na lidské vůli a je přenášeno skrze zkušenosti a imitace, proto je nazýváno nemateriální nebo nehmotné. Dále je dle něj známé také jako *živé dědictví (living heritage)* nebo *živá kultura*. Význam živého dědictví dle něj neleží v samotném projevu určité kultury, ale v bohatosti přenášených znalostí a dovedností, s čímž souhlasí také Eriksen (2012:101), který nahlíží na kulturu jako na sdílený komunikační systém. Jak UNESCO (2017b) dále uvádí, sociální i ekonomická hodnota veškerých zkušeností a schopností je stejně tak důležitá pro rozvíjející se země jako pro rozvinuté.

Organizace spojených národů pro vědu, kulturu a vzdělávání za dobu své existence vytvořila dle Bečvářové (2012:2) *„ucelený systém nástrojů pro ochranu světového hmotného i nehmotného dědictví“*. Snahy o mezinárodní ochranu nemateriálního neboli nehmotného kulturního dědictví mají dle ní dlouhou tradici. Nehmotné kulturní dědictví *„může zahrnovat velice konkrétní tradice, ale také celkový způsob života určité komunity, předávaný skrze generace. Nemateriální kulturní dědictví je jedním z faktorů sblížujících lidské bytosti a zajišťující porozumění mezi nimi, avšak ve větším měřítku mnohdy mohlo fungovat i opačně, zvláště pokud se sčítlo s politováníhodně rozšířenou neochotou poznat a tolerovat cizí kultury“* (Bečvářová, 2012:12). V roce 2003 vznikla *Úmluva o ochraně nemateriálního dědictví*, v níž byl, jak uvádí UNESCO (2018b) stanoven *Reprezentativní seznam nemateriálního kulturního dědictví lidstva* spolu s kritérii zápisu (Rámeček 1).

Kritéria zápisu na Reprezentativní seznam nemateriálního kulturního dědictví lidstva

- splňovat definici nemotného kulturního dědictví uvedenou v Úmluvě o ochraně nemateriálního dědictví
- musí se jednat o živého člověka nebo komunitu, skupinu se současnou sociální a kulturní funkcí
- nutnost vysoké autentičnosti
- výjimečnost z hlediska ojedinělosti svědectví a to zejména z historického a etnologického pohledu, z pohledu kulturní antropologie a dalších sociálních věd
- vysoká reprezentativnost v případě, že se na jeho území, v regionu nebo státě objevují podobné statky
- návrh k zápisu do *Reprezentativního seznamu nemateriálního kulturního dědictví lidstva* musí být položen při účasti dané komunity nebo i jiných skupin, popř. jinak dotčených osob a s jejich svobodným souhlasem (na základě správné informovanosti)

Rámeček 1 Kritéria zápisu na Reprezentativní seznam NKD lidstva

Zdroj: Upraveno podle UNESCO, 2018b

Úmluva o ochraně nemotného kulturního dědictví dále dle UNESCO (2006a) dělí nemotné kulturní dědictví na pět základních forem: ústní tradice a vyjádření, včetně jazyka jako prostředku nemotného kulturního dědictví, prezentace umění, společenské zvyklosti, rituály a slavnostní události, znalosti a zkušenosti týkající se přírody a vesmíru a tradiční řemesla. Jak dále uvádí, nejedná se o striktní vymezení, které by platilo vždy pro jednotlivé případy, protože mnoho z nich může zahrnovat prvky z více oblastí, jako například různé festivaly jako projevy nemotného kulturního dědictví zahrnující zpěv, tanec, divadlo, hodování, ústní tradice nebo vyprávění příběhů, ukázky různých řemesel, sport a další aktivity. Dodává, že hranice mezi těmito oblastmi mohou splývat a lišit se v rámci rozdílných společností, kde každá definuje jednotlivé způsoby projevu jinak.

3.2.1.1 Ústní tradice a vyjádření, včetně jazyka jako prostředku nemotného kulturního dědictví

Tato oblast vyjadřuje dle UNESCO (2006c) obrovské množství mluvených forem zahrnující přísloví, hádanky, příběhy, dětské říkanky, legendy, mýty, písně, básně, kouzla, modlitby, divadelní představení a další projevy sloužící k předávání znalostí, kulturních a společenských hodnot a kolektivní paměti. Dále uvádí, že příběhy předávané uvedenými způsoby jsou v konečném výsledku kombinací reprodukce,

improvizace a tvorby, která ačkoliv je velmi živá a pestrá, může často narušovat řetězec a tím i pravdivost křehkých po generace předávaných znalostí.

Stejný zdroj dále uvádí, že nejdůležitější součástí ochrany ústních tradic a výrazů je udržování jejich každodenní role ve společnosti. Vyzdvihuje také důležitost soustředit se na tyto způsoby projevu nikoliv jako na produkty, ale jako na procesy, kdy mohou jednotlivá společenství svobodně prozkoumávat svá kulturní dědictví.

3.2.1.2 Umění – hudba, tanec, divadlo

V tomto případě se dle UNESCO (2006d) jedná o vokální i instrumentální hudbu, tanec, divadlo, pantomimu nebo zpívaný verš, tedy projevy, které odrážejí lidskou tvořivost a mohou se objevovat i v jiných doménách nehmotného kulturního dědictví jako jsou ústní tradice nebo rituály a slavnostní události. Za často klíčové prvky propagace určité kultury považuje hudbu, tanec a divadlo, sloužící tak k přilákání návštěvníků a zlepšení ekonomiky země nebo dané komunity. Jak ale dále uvádí, následkem může být také záměrná přeměna původní podoby a vznik nové prezentace umění určené pouze pro trh cestovního ruchu, tedy pro vyhovění požadavkům a potřebám návštěvníků.

Dodává, že na tyto formy projevu mohou mít destruktivní vliv také další sociální i environmentální dopady, proto by se ochranná opatření měla zaměřit především na přenos znalostí a technik využívaných při hraní nebo výrobě hudebních nástrojů, posílení vazeb mezi žákem a učitelem a snahy o udržování drobností týkajících se tradičních písní, pohybů při tanci nebo divadelního výkladu, které se mohou při přenosu vytrácet.

3.2.1.3 Společenské zvyklosti, rituály a slavnostní události

Rituál lze dle Neubauerové (2009) mimo jiné definovat jako činnost pravidelně se opakující nebo mající charakter slavnosti nebo jako prostředek pro reprodukci sociálních jevů z toho důvodu, že každý jedinec nebo komunita může jednotlivé rituály obohacovat o vlastní prožité zkušenosti. Upozorňuje, že v současnosti stále více dochází k modifikaci a zejména redukci různých součástí rituálů v důsledku nedochování jejich původního významu. Jak ale Neubauerová (2009) nebo UNESCO

(2006e) uvádějí, zvyklosti, rituály, obřady a jiné slavnostní události upevňují totožnost jedince, propojují jeho život s proudem času, nebo se společností, ve které se nachází, pomáhají při označení různých přechodů období, ať už se jedná o kolektivní změny, události v zemědělském kalendáři nebo etapy lidského života. Shodují se také na faktu, že obřady a zvyky jsou úzce propojeny s vnímáním nejen vlastní historie a paměti jedince, ale také světového řádu.

V různých společnostech nebo skupinách se konají rozdílné rituály a slavnosti mající odlišné důvody a podněty. Dle UNESCO (2006e) se může jednat o náboženské obřady, obřady spjaté s narozením nebo svatbou, pohřební rituály, přísahy věrnosti, tradiční hry a sporty, obřady spjaté s příbuzenskými vztahy, kulinářské slavnosti, lov, rybolov nebo různé sezónní obřady a praktiky specifické pouze pro muže či ženy a mnoho dalších.

Dále uvádí, že návštěvníci mají tendenci se čím dál častěji účastnit rituálů, slavností a festivalů, což se může zdát jako pozitivní aspekt pro komunitu, ale ve skutečnosti jsou tyto obřady narušovány podobným způsobem jako výše uvedená prezentace umění a kultury. Dodává, že životaschopnost společenských praktik, rituálů a zejména slavností také do značné míry závisí na obecných socio-ekonomických podmínkách a nejen že často trpí původnost tradičních obřadů, ale výroba kostýmů, masek a další aktivity bývají pro některé komunity velmi nákladné a pravděpodobně neudržitelné.

3.2.1.4 Znalosti a zkušenosti týkající se přírody a vesmíru

Znalosti a zkušenosti týkající se přírody a vesmíru jsou dle UNESCO (2006b) nebo Basneta a Chaudharyho (2017:86) základem mnoha kulturních a společenských tradic hluboce zakořeněných v kulturních hodnotách místních komunit a zahrnují know-how, dovednosti nebo praktiky vzniklé na základě interakce komunit s přírodou, které silně ovlivňují lidské hodnoty a přesvědčení, bývají vyjadřovány skrze ústní tradice, oddanost k určitému místu, vzpomínky nebo duchovno. Jak uvádí Wilson (1992 In Anacio, 2017:6), na přírodu by tedy nemělo být nahlíženo pouze jako na ekosystém, ale také jako na kulturu, jejíž je součástí.

Tyto základy kultury a identity společnosti jsou však, jak dále uvádí UNESCO (2006b), vážně ohroženy procesy globalizace. Dodává, že ačkoliv by například jejich lékařské využívání některých místních rostlinných druhů mohlo být velmi zajímavé pro vědce nebo různé společnosti, mnoho tradičních postupů mizí stejně rychle jako přirozené životní prostředí spolu se zkušenostmi spojenými s jeho využíváním (např. nedostatek surovin pro bylinkářství) vlivem urbanizace a rozšiřování zemědělské půdy. Změnou klimatu, odlesňováním a pokračujícím šířením pouští dochází dle něj k úbytku také ostatních tradičních řemesel.

Jak UNESCO (2006b) nebo Wolf (2007:265) dále uvádějí, zachování víry, znalostí a zkušeností původních komunit je mnohem náročnějším cílem než snaha o zachování přirozeného přírodního prostředí, protože množství komunit nacházejících se na okraji společnosti je ochotno přijmout cizí způsoby života nebo ekonomický rozvoj, nacházející se daleko od jejich vlastních tradic a zvyků, čímž dochází k postupné ztrátě lidské přirozenosti.

3.2.1.5 Tradiční řemesla

Tradiční řemeslná výroba může dle UNESCO (2006f) zahrnovat mimo jiné výrobu různých nástrojů, oděvů, šperků, dekorativních předmětů, nástrojů či předmětů využívaných při různých obřadech, hudebních nástrojů, domácích potřeb nebo hraček sloužících pro vzdělání i zábavu. Dodává, že mnoho z těchto předmětů se může stát po generace předávaným dědictvím.

Ačkoliv jsou tradiční řemesla, jak dále uvádí, považována za nejhmotnější projev nehmotného kulturního dědictví, je nutné se zaměřovat zejména na dovednosti a znalosti, které se řemeslné výroby týkají, a snažit se o podporu řemeslníků, aby mohli pokračovat ve své práci a předávat své dovednosti a znalosti dalším generacím.

Podobně jako přírodní a vesmírné znalosti a zkušenosti jsou dle něj i znalosti týkající se řemeslné výroby ohrožovány odlesňováním a klimatickými změnami, které je připravují o vzácné zdroje. Za další hrozbu uvádí také masovou výrobu, kdy ať už místní podniky nebo nadnárodní společnosti mohou prodávat zboží většinou za nižší cenu, než za jakou mohou řemeslníci nabízet své tradiční ručně vyrobené produkty, což

vyvolává nutnost jejich přizpůsobení. Přestože v poslední době čím dál více návštěvníků vyhledává tradiční výrobky s vlastním příběhem a určitou kulturní, historickou hodnotou, často je ovlivní cena daného produktu.

Proto jsou dle UNESCO (2006f) nutná právní opatření jako ochrana duševního vlastnictví, registrace patentů nebo autorských práv, napomáhající pouze dané komunitě využívat jejich tradiční motivy a řemesla, a také již zmíněná podpora řemeslníků v předávání znalostí a dovedností týkajících se této výroby v rámci jejich komunit, kde nejen že poskytnou lepší živobytí, ale také se mohou stát po generace předávaným dědictvím, jež tvoří jejich kulturní či společenskou identitu.

Dle UNESCO (2018a) je nehmotné kulturní dědictví velmi důležitým faktorem pro zachování kulturní rozmanitosti stojící proti rostoucí globalizaci a jeho pochopení různými komunitami může nejen zlepšovat mezikulturní komunikaci ale také podporovat vzájemné respektování odlišných způsobů života.

3.3 Role původních obyvatel v cestovním ruchu

Důvodem pro cestování nejstarších lovců, sběračů a kočovníků bylo dle McLarenové (1999) hledání půdy, která by je mohla uživit, ale zároveň si byli vědomi její křehkosti. Dodává, že důvody a způsoby cestování byly v minulosti různé a průběžně se měnily. Uvádí například, že na přelomu 19. století, evropští cestovatelé vyhledávali přírodní scenérie a hory a také neznámé a rozdílné kultury, později se k nim přidávali spisovatelé nebo herci, kteří očekávali v cizích zemích a v samotném cestování romantické prvky, dále různí dobrodruzi, vědci a antropologové, kteří se začínali zajímat o původní komunity. Jak dále uvádí McLarenová (1999), v průběhu historie byli účastníci cestovního ruchu (a platí to i v současnosti) zasaženi nejen pohledy na „nová“ místa udržovaná cestovateli, kolonizátory a původními obyvateli, ale i nutkáním převzít kontrolu nad jejich „objevy“, zdroji a také lidmi, kteří se na daných místech již nacházeli. Účastníci a provozovatelé cestovního ruchu podle ní vždy usilovali pouze o vyhledávání a rozvoj „posledních nedotčených míst na Zemi“ a díky tomuto přístupu naprosto ignorovali tradiční systémy využívání půdy původními

obyvateli podobně jako biodiverzitu dané oblasti a starověké a posvátné kulturní vazby s místem, které byly často zničeny prostřednictvím komodifikace dané kultury.

S rozvojem cestovního ruchu se původní obyvatelé, jak dále tvrdí McLarenová (1999), začali stále více spoléhat na světovou ekonomiku a už nebyli a nejsou tak závislí na místních zdrojích, což podporuje industrializaci a vytváření mechanismu pro export místních zdrojů, surovin. Globalizace cestovního ruchu ale podle ní ohrožuje znalosti původních obyvatel a práva na duševní vlastnictví, jejich chápání, technologie, náboženství, posvátná místa, sociální struktury a vztahy, okolní přírodu a ekosystémy, ekonomiku a základní práva. Za následky uvádí přetváření původních obyvatel v pouhý produkt, který se rychle vyčerpává.

Butler a Hinch (2007:14) přikládají váhu respektování zkušeností obou stran, tedy původních i *nepůvodních* obyvatel, z důvodu velkého, často rozhodujícího vlivu nepůvodních obyvatel na cestovní ruch obyvatel původních. Na základě tohoto faktu je dle nich nutné, aby si veřejný sektor uvědomoval důležitost původních obyvatel a respektoval jejich potřeby, preference a priority. Zároveň ale také zdůrazňují důležitost informovanosti původních obyvatel o cestovním ruchu provozovaném v dané lokalitě, místě, kde žijí. Jak dále uvádějí, tato informovanost je velmi zásadní, stejně tak jako zdůrazňování významu jejich znalostí například pro ekoturismus, protože mnohými komunitami může být cestovní ruch vnímán jako něco nového a zvláštního, co nepatří na jejich území, a mohou předem ztrácet zájem o zapojení se do daných aktivit.

Goodwin (2007 in Butler a Hinch 2007:85-88) dále definuje cestovní ruch původních obyvatel jako formu cestovního ruchu, na které se původní obyvatelé podílejí přímo a s kontrolou, ať už nad svou účastí nebo vlastní zemí, nebo nepřímo, kdy je využívána jejich kultura pro efekt přitažlivosti a na ně samotné je nahlíženo pouze jako na atraktivní exotické objekty vhodné k fotografování. Případy, kdy mají původní obyvatelé přímou kontrolu a jsou zastoupeni v managementu, považují za velmi vzácné, ačkoliv by jejich častější uskutečňování mohlo vést, zejména v chudých a opomenutých oblastech, ke značným přínosům pro obě zúčastněné strany.

Proto Pásková (2014:393) vyzdvihuje důležitost respektování životního stylu, tradic, rituálů, znalostí a dovedností původních obyvatel v souvislosti s dlouhodobě udržitelným rozvojem cestovního ruchu.

Jak bylo již uvedeno (kap. 3.1), původní obyvatelé mají jistý potenciál k zasahování nejen do ekonomické stránky udržitelného cestovního ruchu, ať už kvůli po generace předávanému know-how nebo díky posvátnému respektu k půdě, okolnímu prostředí a přírodním zdrojům. *„Původní obyvatelé totiž zpravidla praktikují přírodní náboženství, kdy jednotlivá božstva odpovídají jednotlivým přírodním živlům, takže jejich úcta, pokora a respekt k těmto božstvům mají přímý pozitivní environmentální efekt.“* (Pásková, 2014:390)

Pásková (2014:392) na různých příkladech destinací předkládá, že ačkoliv nehmotné dědictví tvoří unikátní potenciál pro rozvoj cestovního ruchu dané destinace, bývá turismem zároveň zásadně ohrožováno. *„V rámci zajišťování udržitelnosti (respektování únosné kapacity) jsou řešeny otázky zavádění rezervačních systémů a turistických okruhů za účelem regulace návštěvnosti zvláště zranitelných archeologických lokalit..., stanovení maximálních počtů účastníků vybraných událostí..., stanovení maximální velikosti průvodcovaných skupin, prostorová koordinace návštěvnických toků, rovnoměrnější rozložení cestovního ruchu z hlediska sezónnosti a denní doby.“* (Pásková, 2014:393) A jak již bylo konstatováno, původní obyvatelé mohou svými znalostmi, pokorou a respektem přispívat vlastní měrou k provozování těchto regulačních a dalších činností. *„Dobře zvážená intenzita a forma zapojení původních obyvatel do plánování a managementu destinací cestovního ruchu má zásadní potenciál zvýšit jejich dlouhodobou úspěšnost, založenou na environmentální a sociální zodpovědnosti, a to zejména pak u destinací, které se vyznačují výjimečnými hodnotami krajiny - zranitelnou přírodou, autentickou kulturou či spojením obojího.“* (Pásková, 2014:393) V podobném smyslu se vyjadřuje Baudrillard (1983 in Hunter 2011), který uvádí, že způsob prezentace v rámci propagace daného místa v cestovním ruchu ovlivňuje jeho pravou realitu a zastiňuje vztah mezi hostitelem a návštěvníkem.

Dle McLarenové (1999) se prvotní účast na udržitelném cestovním ruchu nebo ekoturismu začala nejvíce projevovat v oblasti Himaláje (v Indii, Tibetu, Nepálu a

Bhútánu), Arktidy, pobřežních oblastí i oblastí deštných pralesů Střední a Jižní Ameriky a jihovýchodní Asie a v oblasti savany v Africe.

Dále Bunténová (2010:285-286) poukazuje na fakt, že ačkoliv se původní obyvatelé zapojují do cestovního ruchu již od období kolonizace, kdy prováděli návštěvníky skrze svá území, celosvětově je jejich působení v cestovním ruchu a vlastní kontrola nad územím považována za relativně nový fenomén. Uvádí také široké spektrum možností a aktivit, které cestovní ruch původních obyvatel nabízí, včetně kulturního cestovního ruchu, ekoturismu, dobrodružného cestovního ruchu, aktivit spojených se zábavou, hraním her a dalších. Dodává, že většina aktivit spojených s cestovním ruchem původních obyvatel vznikla teprve nedávno a jejich vznik a vývoj byl a je výrazně ovlivňován komunikačními technologiemi, rapidním šířením mezinárodního cestovního ruchu a neoliberální politikou usilující o ovlivnění a posílení národní ekonomiky a nápravu traumat mimo jiné z kolonizačních závazků nebo otroctví a genocidy. Různé studie dle ní považují cestovní ruch za univerzální lék na oživení ekonomiky bojujících komunit nebo společností. Dále upřesňuje, že ačkoliv se cestovní ruch původních obyvatel rapidně vyvíjí, po celém světě existuje velké množství původních obyvatel, kteří jsou stále zbaveni práva jakkoli se podílet na politických či ekonomických činnostech a nemohou využívat příležitostí, které jim vývoj cestovního ruchu nabízí.

Práva, kultura, normy chování i vzájemná příbuznost původních obyvatel jsou dle Bunténové (2010:68) zastřešovány korporacemi domorodých národů (původních obyvatel), což se může v některých případech zdát méně viditelné než jindy. Jak dále uvádí, tradiční formy příbuznosti jsou nedílnou součástí řízení lidských zdrojů a obchodních transakcí, které vrcholí důležitými kulturními událostmi. Dodává, že následkem těchto korporací nemusí být okamžitý zisk, ale mohou přispívat k nacházení nových praktik pro vytváření zisku například prostřednictvím kulturního brandingu, rozvoje udržitelných produktů nebo podpory mladých lidí.

Zároveň však Bunténová (2010:69) poukazuje na existenci mnoha nových nezávislých korporací a dalších činitelů, kteří spolu spolupracují na vytváření nových návrhů pro dlouhodobé plánování a udržitelnost.

McLarenová (1999) poukazuje na důležitost respektu k současnému a budoucímu vývoji, kdy původní obyvatelé vytvářejí nové návrhy a programy na ochranu kultury, pokračují ve své roli správců přírody a dožadují se uznání svých práv jako partnerů pro strategie ochrany a rozvoje ovlivňující jejich území. Dále dle ní mimo jiné čelí extrémně složitým problémům a otázkám týkajících se biodiverzity, práv na duševní vlastnictví, lidských práv a udržitelnosti celé planety. Tvrdí také, že ochranu a zachování své země považují původní obyvatelé za posvátnou odpovědnost, kterou nesou již po tisíciletí.

Role původních obyvatel v cestovním ruchu se obecně dle Butlera a Hince (2007:330-331) postupem času výrazně změnila, jedná se o posun od pozorování domorodých obyvatel v tradičních oděvech ke zdárně nezastavitelně se zvyšujícímu počtu společností zabývajících se cestovním ruchem původních obyvatel a podnikatelských příležitostí i pro tyto původní komunity. Upozorňují však na slabé stránky, které mohou vyvrátit úspěšnou budoucnost, jako je těžký nebo omezený přístup do vzdálených oblastí nebo nedostatečné zkušenosti v obchodních a manažerských dovednostech. Může se jednat také o vlivy působící na cestovní ruch jako celek. Uvádí například vyšší cestovní náklady v důsledku krizí, politickou nestabilitu apod. Za nejúspěšnější společnosti v cestovním ruchu uvádějí Butler a Hinch (2007:330) ty, které nabízejí svým potenciálním klientům autenticitu, jedinečnost a vzácnost, nenahraditelný zážitek, atraktivní prostředí (pohled na krajinu, fauna, flóra) a zároveň odmítají jakýkoliv negativní dopad na životní prostředí nebo společnost daného území nebo země.

3.4 Teorie sociální směny

V rámci přiblížení role původních obyvatel v cestovním ruchu je třeba se věnovat teorii sociální (společenské) směny a to zejména proto, že, jak uvádí Pásková (2009:112), dopady cestovního ruchu bývají často zapříčiněny postoji původního či místního obyvatelstva k samotnému rozvoji cestovního ruchu v dané destinaci nebo vztahy k jejím návštěvníkům. Tyto vztahy může ovlivňovat respekt ze strany návštěvníků. *„Dlouhodobě vyvážený vývoj cestovního ruchu je podmíněn vzájemnou*

výhodností společenské směny mezi těmito základními skupinami uživatelů destinace, tedy oboustranně vyhledávanou výměnou určitých (nejen ekonomických) statků a hodnot." (Pásková, 2009:112) Za příklady těchto hodnot uvádí mimo jiné v případě návštěvníků sebepotvrzení nebo hledání duševní rovnováhy a v případě místních obyvatel například ekonomický rozvoj, inovaci nebo nové kontakty.

Za typického představitele teorie sociální směny lze dle Páskové (2009:113) nebo Kellera (1988:35) považovat G. C. Homanse, dle něhož *„je otevřeným tajemstvím sociální směny umění dát druhým to, co má pro ně větší hodnotu, než kolik činí mé náklady, a oplátkou od nich získat to, co má pro mne větší hodnotu, než kolik činily náklady jejich. (Keller, 1988:35)“* Stejný autor porovnává Homansovy myšlenky s realitou a uvádí, že zcela *„přehlíží, že podmínky sociální směny bývají diktovány zpravidla jinými institucemi než svobodnou volbou zúčastněných, jejichž jedinou starostí je pečlivě vážit míru výhodnosti realizované transakce.“* Přiklání se k názoru, že, aby tyto myšlenky mohly být reálné pro společnost, je nutné se zabývat otázkou spravedlnosti a vnímat nerovnosti mezi možnostmi investovat. Pásková (2009:114) dále poukazuje na směnu materiálních i imateriálních hodnot, ke které v rámci destinace dochází a považuje za vhodnou kombinaci teorie společenské směny s konceptem vývoje životního cyklu. *„Protože teorie společenské směny operuje s náklady a přínosy, umožňuje utvořit si představu o tom, jaké faktory mohou ovlivnit postoje místních obyvatel právě pomocí rozboru nákladů a přínosů, spojených s rozvojem cestovního ruchu.“* (Pásková, 2009:114) Tyto postoje se, jak předpokládá, budou pravděpodobně lišit pro jednotlivé typy destinací nebo jejich zóny.

Pro účely této práce postačí pouze zúžený výběr aplikací tohoto konceptu v cestovním ruchu. V rámci postojů původních či místních obyvatel k návštěvníkům destinace a rozvoji cestovního ruchu na tomto místě nelze vynechat důležité myšlenky a zjištění Doxeyho (1975 In Pásková, 2009:116), který navrhuje škálu zahrnující čtyři základní typy postojů, které vzájemně souvisí s *„vývojovými fázemi životního cyklu destinace: euforie, apatie, iritace (znechucení) a antagonismus. (Pásková, 2009:116)“*, a na základě této škály vytvořil tzv. *iritační index*. Jak stejná autorka dále uvádí, v první fázi (*euforii*) se jedná o postupný rozvoj cestovního ruchu, nízkou míru plánovitosti a

kontroly a bezproblémové přijímání a vítání návštěvníků či investorů místními obyvateli. Nicméně přes postupný vývoj marketingu v dané destinaci, zvyšující se komercializaci, nebo rozšiřování infrastruktury se destinace dle Páskové (2009:117) dostává do poslední fáze, tedy *antagonismu*. „*Vzájemná slušnost ustupuje vzájemnému antagonismu a návštěvník je vnímán jako příčina všech problémů, osobních i společenských. Plánování v této fázi by mělo vést k nápravě současného stavu, avšak zpravidla se postupuje cestou zvýšené propagace, která by měla zabránit zhoršování image destinace.*“ (Pásková, 2009:117) Na základě Kellerovy kritiky zmíněné výše, je nutné uvažovat také vnější působení na rozvoj cestovního ruchu v určité destinaci. V takovém případě, jak Pásková (2009:117) dále uvádí, často dochází k opačnému směru typologie postojů a to od odtažitého a nepřátelského postoje místních obyvatel přes narůstající angažovanost ve fázi vtažení a rozvoje. „*Zároveň bude narůstat jejich ztotožnění se s rozvojem cestovního ruchu a jejich postoj bude nabývat pozitivnějšího charakteru.*“ (Pásková, 2009:117)

Mezi výzkumy spjaté s aplikací konceptu sociální směny patří mimo jiné také studie Haralambopoulou a Pizama (1996 In Pásková, 2009:118), která poukazuje na fakt, že „*respondenti ekonomicky závislí na cestovním ruchu k němu mají kladnější postoje než zbytek obyvatel (Pásková, 2009:118)*“. Dále autorka uvádí také výzkum venkovského prostoru Snepengera a Reimana s kolektivem (1998 In Pásková, 2009:118), jehož výsledkem je existence rozdílu vnímání dopadů cestovního ruchu v centru obce různými skupinami obyvatel dle jejich spotřebního chování a společenského začlenění.

4 Aplikační část

4.1 Průběh šetření

Případová studie byla založena na obsahové analýze tištěných i elektronických zdrojů, zúčastněném pozorování a polostrukturovaných rozhovorů. Obsahová analýza dat postačila k vytvoření geografické charakteristiky Nepálu, podnebí, flóry a fauny a k charakterizaci původních obyvatel Nepálu. Jednalo se o data získaná zejména z tištěných publikací Meghji a Younga (2016) nebo Vavrouškové (2008) a internetových zdrojů Central Intelligence Agency (2018) a Nepal Tourism Board (2018). Obsahová analýza dat byla využita také při popisu tradičních znalostí původních obyvatel Nepálu a jejich role v cestovním ruchu. V tomto případě již ale nepostačovala, proto byla doplněna o informace získané z polostrukturovaných rozhovorů a zúčastněného pozorování. Prvotním plánem primárního výzkumu bylo vedení polostrukturovaných rozhovorů s původními obyvateli Nepálu v rámci dvouměsíčního pobytu v jeho hlavním městě a dalších oblastech a následné doplnění o informace získané zúčastněným pozorováním. Jak bylo zjištěno, dva měsíce pro získání důvěry původních obyvatel, obzvláště pokud se jedná o pobyt na více místech, nestačí. Kvůli jazykové bariéře a neochotě místních obyvatel přeložit nebo získat informace, nebylo možné přes veškeré snahy získat požadovaná data. Byly získány různé kontakty na místní obyvatele, zejména dobrovolné pracovníky v organizaci AIESEC, kteří přislíbili získání odpovědí na předpřipravené otázky. Rozhovory skrze internetovou komunikaci byly vedeny také s těmito obyvateli. Po zodpovězení vlastních otázek docházelo k postupné neochotě k získávání slíbených informací od domorodých obyvatel a přes opakované snahy trvající tři čtvrtě roku nebyly informace získány. V důsledku toho byla část kvalitativního výzkumu založena zejména na zúčastněném pozorování, doplněném o poznatky získané z vedení polostrukturovaných rozhovorů se čtyřmi návštěvníky Nepálu. Přes problémy vzniklé v průběhu šetření se podařilo zodpovědět obě výzkumné otázky a dosáhnout stanoveného cíle práce. Zároveň byla zformulována doporučení pro potenciální budoucí výzkum a národní organizace cestovního ruchu Nepálu.

4.2 Charakteristika území

Základní charakteristika Nepálu

- Oficiální název: Federativní demokratická republika Nepál
- Hlavní město: Káthmándú
- Rozloha: 147 181 km²
- Počet obyvatel: 29 384 297 (červenec 2017)
- Měna: Nepálská rupie (NPR)
- Úřední jazyk: nepálština (44.6%); 123 mateřských jazyků (2011)
- Geografická poloha: Jižní Asie, hraničí s Indií a Čínou (Tibetem)
- Nejvyšší bod: Mount Everest (8 850 m n. m.)
- Nejnižší bod: Kanchan Kalan (70 m n. m.)
- Náboženství: hinduismus (81.3%), buddhismus (9%), islám (4.4%), křesťanství (1.4%), ...
- Vlajka: vlajka Nepálu je jediná na světě v pětiúhelníkovém tvaru

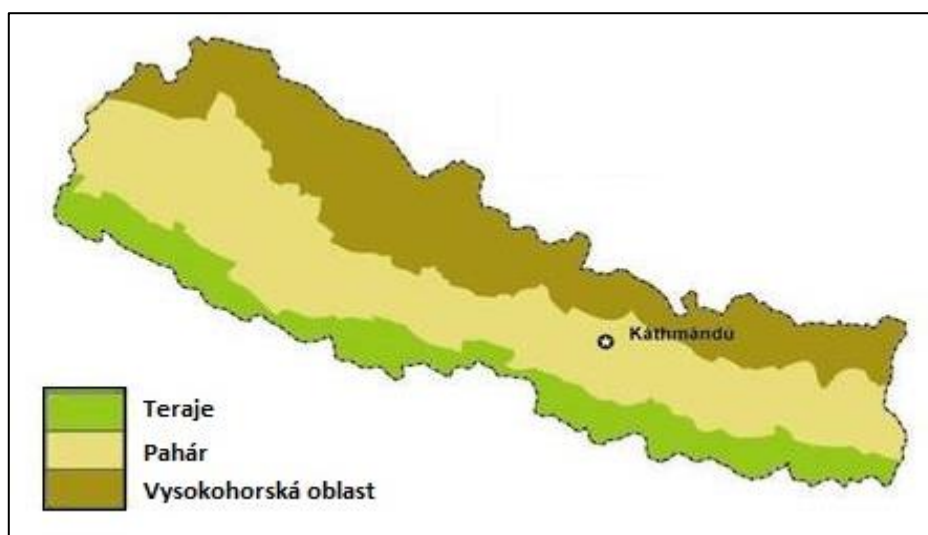
Rámeček 2 Základní charakteristika Nepálu. Zdroj: Zpracováno podle CIA, 2018.

Nepál je země všeobecně spojována zejména s nejvyšším pohořím planety, rozmanitým náboženstvím a památkami spadajícími pod ochranu UNESCO. Dle různých zdrojů (např. Meghji a Young, 2016; Vavroušková, 2008; Namasté Nepál, 2013; Nepal Tourism Board, 2018a; Central Intelligence Agency, 2018) se jedná o poslední (do roku 1990) hinduistické království nacházející se ve střední části Himaláje, obklopeno Indií a Tibetem. Tato poloha byla pro Nepál dle nich důležitým historickým faktorem nejen v rámci bojů o vlastní nezávislost, ale také při vytváření unikátní nepálské kultury.

Obrázek 2 Mapa Nepálu. Zdroj: Necesty, 2015.

Stejně zdroje dělí území Nepálu na tři hlavní regiony neboli geomorfologické celky (Obrázek 3) a to vysokohorskou oblast, hornaté vnitrozemí (a údolí) a *teraje* (nížiny), což ukazuje výškové rozdíly, kterými se povrch Nepálu vyznačuje. Vysokohorská oblast dle nich zahrnuje Vysoký Himaláj, na jehož severní straně se nachází osm z deseti nejvyšších hor planety, z toho nejvyšší Mt. Everest (8 847 m n. m.), nepálsky Ságarmátha nebo Čumulangma. Vnitrozemní část země označovaná *Pahár*, jak dále uvádějí, je tvořena pohořím Mahabhárat s maximální výškou pohybující se okolo 3 000 m n. m. a Siválík s výškou do 1 800 m n. m. a zahrnuje také Káthmánské údolí s největší hustotou zalidnění, které původně vzniklo vyschnutím obrovského jezera, nebo například Pokharskou kotlinu. Jedná se o místa nejen nejhustěji osídlena, ale také nejvíce podléhající rozvoji cestovního ruchu. Například Pokhara je místem setkání horolezců a trekařů před výstupem na Annapurnu nebo absolvováním jiných jednodušších túr. Pravděpodobně je také oblíbená pro místa s dokonalými výhledy na některé osmitisícové vrcholy při západu slunce a uvolněnější atmosféru, a společenský život, který je přizpůsoben zájmům návštěvníků. Na Jihu Nepálu se, jak Vavroušková (2008:96) nebo Namasté Nepál (2013) uvádějí, rozprostírá nížinný pás – zmíněné *teraje*, přecházející do Indoganžské nížiny. Tyto plošiny dle nich vznikly jako náplavy Himalájských řek, zejména Kóší, Gándakí a Karnálí, které je vydatně zavlažují, a proto byly a jsou z velké části využívány pro zemědělské účely.

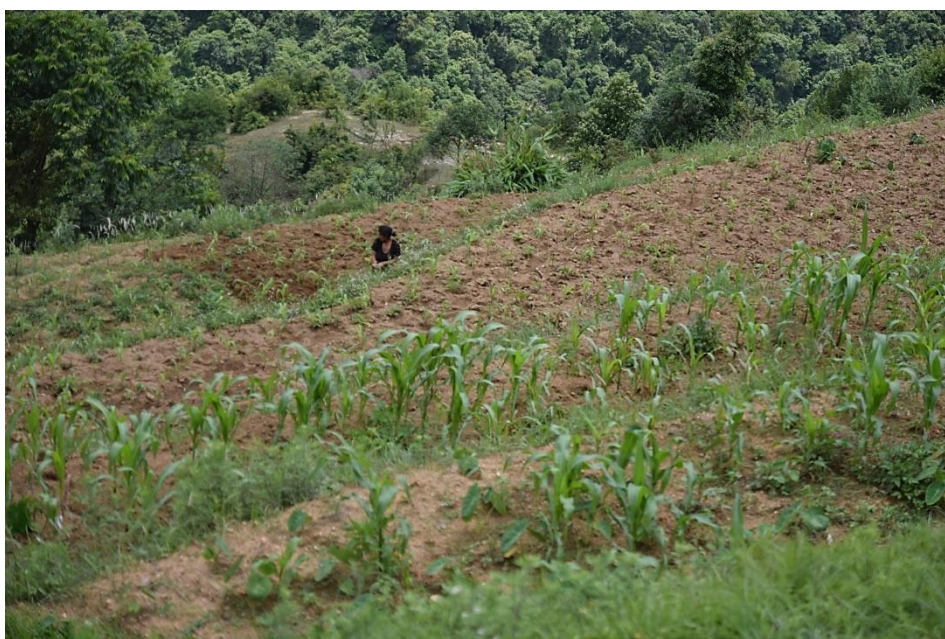
Obrázek 3 Fyzicko - geografické regiony Nepálu.
Zdroj: Zpracováno podle Namasté Nepál, 2018.

Podnebí Nepálu, na kterém následně závisí vegetace a podmínky pro možné hospodářství, je dle Vavrouškové (2008:96) nebo Central Intelligence Agency (CIA, 2018) silně ovlivňováno vnitrozemskou polohou země a nadmořskou výškou. Jak Vavroušková (2008:96) dále uvádí, že „od severu je země chráněna hradbou Vysokého Himaláje, který brání proudění studeného vzduchu ze Střední Asie.“ Vysokohorské podnebí Nepálu se dle nich vyznačuje dlouhými studenými zimami, krátkými chladnými léty a výhradně sněhovými přeháňkami. Na skalách a horských loukách, jak dále uvádí, v těchto výškách přežívají pouze mechy a lišejníky, níže pak rostou břízy, jalovce a rákosové a rododendronové houštiny, ale do výšek až 3 300 m n. m. stále rostou hustější porosty smrků, jedlí, modřínů, borovic nebo cypřišů. Tyto lesy pak v nižších polohách ustupují „terasovitým políčkám s nejrůznějšími obilninami (Namasté Nepál, 2013)“. V těchto oblastech se dle stejných zdrojů již objevují srážky kolem 1 500 mm ročně a teplotní maxima stoupají k 38°C. Jižní oblast země, tedy *teraje* a *himalájské předhůří*, je ovlivněna zejména příchodem monzunového období od května do září, kdy dle nich napadne více než 2 500 mm dešťových srážek ročně, teploty v létě přesahují 40°C. Vlhká a horká oblast je, jak dále tvrdí, převážně tvořena travnatou savanou a monzunovými lesy, kde rostou indické fíkovníky a týkové či sálové stromy. V nižších oblastech se výrazně daří zejména tropickému ovoci.

Obrázek 4 Terasovitá pole okolo vesnice v národním parku Shivapuri Nagarjun.
Zdroj: Vlastní fotografie, 2017.

Jak je uvedeno výše, vydatně zavlažené plošiny vytvářejí výborné podmínky pro rozvoj zemědělství. „V terajích a Káthmánské kotlině převažuje pěstování rýže, pšenice a kukuřice. Pečlivě obdělávaná terasovitá políčka vystupují na okolních horských úbočích až do výše 2 700 m n. m. Ve vysokohorských údolích se daří ječmeni, ovsu, prosu a luštěninám, koření a různým odrůdám brambor, které najdeme i ve výškách kolem 3 900 m n. m. V terajích se pěstuje také cukrová třtina, jutovník, tabák a čajovník.“ (Vavroušková, 2008:97) Dále uvádí, že téměř po celém území Nepálu je pěstována zelenina, ve vyšších polohách jsou rozprostřeny vinohrady a jabloňové sady.

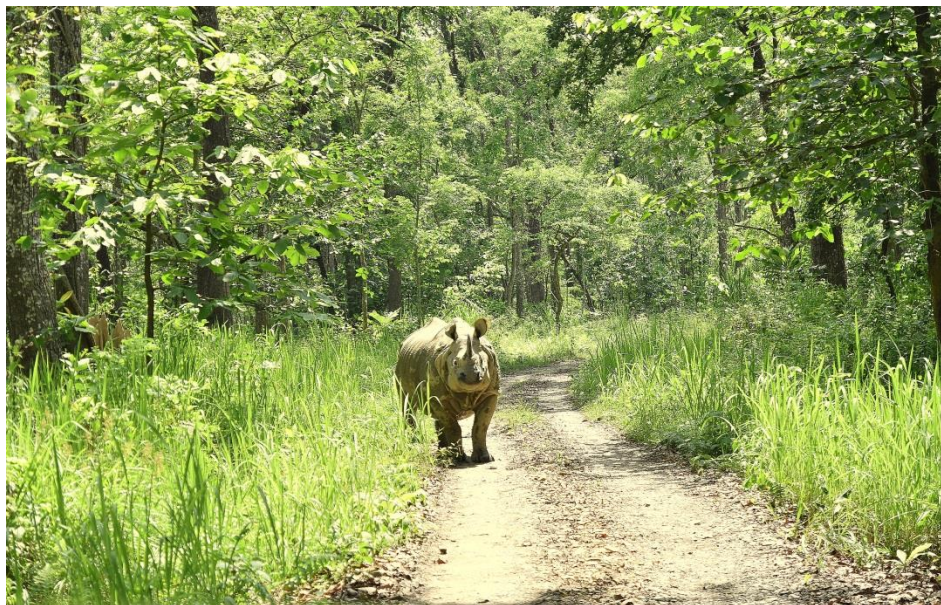

Obrázek 5 Pěstování kukuřice na terasovitých polích.
Zdroj: Vlastní fotografie, 2017.

Na území Nepálu žije velký počet savců, zejména v terajských džunglích s bohatou vegetací, dále, jak uvádějí různí autoři (Meghji a Young, 2016; Vavroušková, 2008; Nepal Tourism Board, 2018a), množství ohrožených obojživelníků a plazů, jako je krokodýl bahenní nebo gaviál indický nebo různí malí gekoni hubící hmyz uvnitř městských domů, a přes 800 druhů ptáků.

V terajských nížinách lze zpozorovat ohroženého nosorožce indického (Obrázek 6). Většina jeho populace pocházející z Nepálu se vyskytuje v Národním parku Chitwan a, jak uvádějí Meghji a Young (2016:420), zbytek byl odvezen do Národního parku

Bardia. Průvodce džunglí v Chitwanu tvrdil, že tato zvířata jsou spíše samotářská a proto velmi nebezpečná.

Obrázek 6 Nosorožec indický v džungli Národního parku Chitwan.
Zdroj: Vlastní fotografie, 2017.

Dalším velmi významným druhem, který dle stejných zdrojů navíc hraje značnou roli v nepálské kultuře, je slon indický. Například v Chitwanu lze se štěstím pozorovat tyto slony nejen cvičené, ale i divoké. Cvičení sloni, většinou zprvu původními obyvateli, jsou často využíváni na přepravu různých předmětů, místních obyvatel nebo návštěvníků. Kromě jízdy na těchto zvířatech je populární také koupání se s nimi v místní řece, což je další z aktivit lákající návštěvníky a mající značný finanční přínos pro park i pro obyvatele vesnice. Prvotním zájmem majitelů chovné stanice v Chitwanu (Obrázek 7), odkud často vodí samice na zmíněný trénink, byla však dle jejich vlastních slov ochrana zejména samic s mláďaty před pytláky. Může se zdát, že později byl tento původní záměr proměněn v samotný produkt cestovního ruchu, anebo naopak ochranu obyvatel před divokými slony, protože, jak uvádějí Meghji a Young (2016:420) *„rok co rok zabíjí desítky Nepálců hlavně poblíž východní hranice, kde se mezi Nepálem a Indií toulají stovky divokých slonů, kteří potřebují pro sezónní přechody rozlehlá území, takže v terajích se dostávají stále častěji do konfliktů s lidmi.“* Je možné tvrdit, že někteří, zejména původní, obyvatelé Nepálu považují slony za posvátná zvířata, jiní je využívají pro zlepšení své finanční situace, ať už jejich trénováním k uposlechnutí

rozkazů a uspokojení potřeb návštěvníků parku nebo využíváním dovedností původních obyvatel s ochotou pomoci.

**Obrázek 7 Chovná stanice slonů v Národním parku Chitwan.
Zdroj: Vlastní fotografie, 2017.**

Mezi další savce vyskytující se na území Nepálu patří dle Meghji a Younga (2016:420) a Nepal Tourism Board (2018a) například buvol arni, předchůdce buvola domácího, gaur, axis indický, různé druhy jelenů (vepří, indický, jelenec bahenní) a antilop (jelení a nilgai). Jak dále Meghji a Young (2016:420) uvádějí, „v řekách Karnali a Sapt Koshi dosud žije nejzvláštější tvor nepálských nížin – delfínovec ganžský –, jeden ze čtyř druhů sladkovodních delfínů.“ Dále zmiňují tygra indického nebo bengálského mající význam pro kulturu některých původních kmenů, které považují tygry za duše zemřelých, které nemohou nalézt pokoje. Mezi další savce žijící v nižších polohách Nepálu lze dle nich zařadit různé druhy levhartů a dalších kočkovitých šelem, hyeny, divoké psy, medvěda pyskatého, černého medvěda himalájského, divoká prasata a množství druhů opic (hulman, makak). Hory, jak dále uvádějí, obývají zejména lišky, dikobrazi, pandy červené, kabaři pižmoví, tahři himalájské, goralové, jaci nebo v neposlední řadě kriticky ohrožený levhart sněžný.

Rozvojem intenzivního zemědělství byla však, jak uvádí Namasté Nepál (2013), téměř vymýcena původní vegetace, čímž dochází nejen ke ztížení životních podmínek

veškerých těchto druhů živočichů, ale také k úbytku přírodních zdrojů pro tradiční využití původními obyvateli v rámci medicíny a dalších řemesel i rituálů.

4.2.1 Organizace cestovního ruchu Nepálu

Cestovní ruch dle Ministerstva kultury, cestovního ruchu a civilního letectví (2016) ovlivňuje mnoho aspektů života obyvatel Nepálu a jeho přínosy lze zaznamenat v různých odvětvích. Mimo jiné dle něj vytváří pracovní příležitosti a je významným přínosem pro ekonomiku státu. Jak dále uvádí, vláda vždy podporovala účast soukromého sektoru v cestovním ruchu a přikládala velký význam ochraně přírodních, kulturních a lidských zdrojů.

Na základě jednoho z nejničivějších zemětřesení, které v dubnu roku 2015 zničilo velké množství nepálského hmotného kulturního dědictví, vláda Nepálu dle Shakya (2015) vytvořila Národní výbor pro podporu cestovního ruchu (tzv. NTPC) s cílem obnovení a udržování cestovního ruchu této země. Nepřímo tak doplňuje Národní radu cestovního ruchu Nepálu, která, jak dále uvádí, byla založena v roce 1998 jako snaha o rozvoj cestovního ruchu Nepálu v rámci partnerství mezi vládním a soukromým sektorem. Představenstvo se dle něj skládá z jedenácti členů, z toho pěti představitelů vlády, pěti zástupců soukromého sektoru a generálního ředitele. Pro prezentaci Nepálu jako atraktivity a získávání turistů z celého světa využívá Národní rada cestovního ruchu slogan „Naturally Nepal, Once is not enough“, který dle něj vyjadřuje pocity turistů v odletových halách nepálských letišť a celkově vrhá na tuto zemi pozitivní světlo. Jak dále uvádí, soustředí se zejména na pět hlavních cílů a to na větší přesvědčivost a důraz na výjimečnost, zvýšení počtu přijíždějících turistů, zvýšení příjmů celé země, soustředění se na společnou budoucnost Rady cestovního ruchu a ostatních aktérů zapojených do průmyslu cestovního ruchu Nepálu a v neposlední řadě důslednost v rámci definování a dodržování pravidel nejen při využívání investičních nástrojů. Národní výbor pro podporu cestovního ruchu je dle něj otevřen mezinárodnímu obchodu a vítá turisty ze všech zemí, kteří se nemusí obávat zhoršených podmínek, jenž lze po zemětřesení očekávat. Nepál, jak dále uvádí, pracoval na svých obnovách jako nikdy předtím.

4.3 Původní obyvatelé Nepálu

4.3.1 Etnické skupiny, kmeny Nepálu

Bohatá a unikátní kultura je tvořena především rozmanitostí etnických skupin, kmenů a národů, žijících ať už ve vysokohorských nebo nížinných oblastech Nepálu (znázorněno na Obrázku 8). Dle různých autorů (CIA 2018; Meghji a Young, 2016:393; Vavroušková, 2008:10-11; Wolf, 1984:103) se na formování nepálského národa podíleli zejména Gurungové, Magarové a Tamangové, jako etnické skupiny mongoloidního typu obývající, až na některé výjimky sídlící kolem hlavního města Káthmándú, zejména horské oblasti. Tato tři etnika (dle Meghji a Younga (2016:394) také Limbuové a Raiové) tvoří dle nich v současnosti přibližně třetinu celkového počtu obyvatel Nepálu a čím dál více se rozvíjí jejich zájem o ochranu vlastní kultury a zapojení se do správy země. Jak dále stejné zdroje uvádějí, tyto kmeny či etnické skupiny často vyznávají animistické náboženství, šamanismus, na které často působí vlivy hinduismu a buddhismu. Oproti pravidlům hinduismu však dále uvádějí volnější společenský život těchto skupin, kde se dokonce nebrání ani masu či alkoholu (podrobněji v kap. 4.3.3)

Dále zmiňují významné skupiny, jako jsou Gurkhové, Šerpové, Chhetriové, Bhótiové, Khasiové, Tharuové, Sunvárové nebo Lepčové. Za nejvýznamnější etnikum lze dle těchto autorů považovat Nevárce, kteří obývají zejména Káthmánskou kotlinu, ale jejich příslušníky lze potkat téměř po celé oblasti Nepálu. Jedná se o zručné řemeslníky a obchodníky, jejichž existenci jako samostatného etnika však někteří autoři zpochybňují. Například Vavroušková (2008:12) tvrdí, že „*Nevár není název kmene ani etnika, je to pojem, který odedávna označoval obyvatele Káthmánské kotliny, a to bez ohledu na jejich antropologický typ či původní etnickou příslušnost.*“ Dle ní tedy nelze Nevárce považovat přímo za čistě původní obyvatele Nepálu z důvodu jejich příliš rozsáhlé příslušnosti k různým migrujícím národům a kmenům a silnému vlivu indické kultury. Wolf (1984:184) je však označil za samostatné etnikum a stejný pohled na ně mají i jiní autoři (např. Meghji a Young, 2016:393) i většina místních obyvatel nebo návštěvníků. Například Hrušč (2018), který strávil v této zemi přibližně 10 měsíců a pracoval zde obklopen místními obyvateli, považuje většinu obyvatel Káthmándú a

okolí za Newari (Nevárci, Nevarové), občas také potkal příslušníky Gurungů či Šerpů. Všechny tři etnické skupiny označil za „*historické skupiny s vlastními tradicemi a zvyky, které žijí v Nepálu po staletí*“ a také říká, že téměř všichni Nepálci, s kterými se střetnul, se „*identifikovali s nějakou skupinou*“.

Často je také vyzdvižováno (Marek, 2009; Vavroušková, 2008:10; Wolf, 1984:96-97) dominantní, i když ne tak rozsáhlé etnikum Gurkhů. *Gurkhové* může být, jak dále tvrdí, označením pro tři různé skupiny jako jsou například původní horští pastevcí, obyvatelé jižních svahů Himaláje. Dále se dle nich může jednat pouze o označení obyvatel města Gurkha, „*v minulých století vytvořili malý stát Gurkha, který odvozoval svůj původ z knížecího rodu Ražputů a zachovával si svérázné lidové tradice (šamanismus, rodovou hierarchii aj.)*“ (Wolf, 1984:96-97). Za rozšířenější a populárnější uvádějí toto označení pro statečné a houževnaté vojáky z Nepálu sloužící v britské armádě od roku 1815, jejichž hlavním poznávacím znakem je zakřivený nůž: *kukri*.

Za nejznámější a lze říct, že zároveň nejvíce zapojenou v cestovním ruchu, nepálskou etnickou skupinu je obecně možné považovat Šerpy. Ačkoliv se dle různých zdrojů (např. Meghji a Young, 2016:393; CIA, 2018) jedná o etnikum, které v současnosti netvoří ani jedno procento celkové populace Nepálu, hraje důležitou roli v jeho cestovním ruchu. Šerpové jsou dle Meghji a Younga (2016:342) nebo Wolfa (1984:228) legendárními osadníky vysokohorských oblastí (obývají území až v 4 700 m. n. m.), kteří původně přišli z východního Tibetu před pěti až čtyřmi stoletími a zajišťovali přepravu nákladů a obchod mezi Tibetem, Nepálem a Indií. V současnosti, kdy je dle nich tento obchod spíše jednostrannou záležitostí, tuto přepravu přeměnili ve služby poskytované návštěvníkům nebo v rámci horolezeckých výprav jako nosiči i průvodci. (dále kap. 4.5) Ačkoliv se, jak dále tvrdí stejné zdroje, Šerpové přeorientovali více na cestovní ruch a jejich vzácné znalosti a schopnosti si prošly značnou komercializací, neovlivnilo to jejich náboženství. Stále se, dle stejných zdrojů, jedná o věřící buddhisty. Jak dále Meghji a Young (2016:342) uvádějí, „*většina vesnic podporuje klášter s několika mnichy (nebo mniškami). Ve víře je také přítomno pár prvků z animismu: uctívají Khumbilu, posvátný vrcholak přímo na sever od Namche, jako jakýsi druh kmenového totemu a také oheň považují za božstvo... jedí maso, ale v úctě*

k dharmě se vyhýbají zabíjení, najímají si lidi z jiných etnických skupin, kteří to provedou za ně.“

Obecně jsou Nepálci, zejména původní obyvatelé, popisováni jako lidé, kteří „*vynikají charismatickou směsí nezávislosti, odolnosti, vytrvalosti, zdvořilosti a přátelské otevřenosti, kvalitami, které proslavili zejména Gurkhové a Šerpové a které jim zajistily pověst lidí, s nimiž se dobře pracuje a stejně dobře druží.*“ (Meghji a Young, 2016:4)

Obrázek 8 Geografické rozmístění etnických skupin Nepálu v roce 2013.
Zdroj: Upraveno podle Namasté Nepal, 2018.

4.3.2 Jazyky původních obyvatel Nepálu

Je známo, že kultura je tvořena také pestrostí jazyků, kterými se v daném státě či území hovoří a Nepál je toho téměř dokonalým příkladem. Ačkoliv je zde úředním jazykem nepálština, podle statistik CIA (2018), bylo při sčítání lidu v roce 2011 nahlášeno 123 různých mateřských jazyků, jimiž se na území Nepálu hovoří. Jak dále uvádí Vavroušková (2008:11), tyto jazyky patří mezi tibetskobarmské, indoevropské a austroasijské jazyky. Oba zdroje mezi tibetobarmské jazyky Nepálu řadí zejména tamangštinu (5.1%), nevárštinu (3.2%), magarštinu (3%) a gurungštinu (1.2%), mezi indoevropské jazyky samotnou nepálštinu (44.6%), která byla původně jazykem Gurkhů, maithilštinu (11.7%), bhódžpurštinu (6%), tharuištinu (5.8%), urdštinu (2.6%) a další. Jak dále uvádí, „*austroasijskými jazyky hovoří potomci nejstarších obyvatel Nepálu, jejichž nepočetné zbytky vytlačili pozdější migranti do údolí Siváliku a do*

terají.“ Většina původních obyvatel žijících v okolních vesnicích nebo horách, užívá dle nich nepálštinu až jako svůj druhý jazyk nebo jí nehovoří vůbec.

4.3.3 Náboženství původních obyvatel Nepálu

V tradicích a rituálech původních obyvatel se ve velké míře odráží jejich náboženské vyznání, proto je považováno za nutné jej před samotným popisem tradičních rituálů, oslav a využívání tradičních znalostí původních obyvatel Nepálu nejprve přiblížit. Statistiky (zejm. CIA, 2018) ukazují, že je Nepál obecně především hinduistickou zemí (81.3% obyvatel se přiklání k hinduismu) a ačkoliv se buddhismus týká jen 9% obyvatelstva, lze jej v Nepálu považovat za velmi vlivné a důležité náboženství. Nepálské náboženství je také známé svou vzájemnou tolerancí a přizpůsobivostí v rámci různých etnických skupin, společnými prvky, které je mohou propojovat a mísením (zejm. hinduismu) s „*animismem či dalšími tradicemi a rituály kultu přírody, uctíváním předků a také šamanismem – na řadě míst uctívají místní bohy s hinduistickými jmény.*“ (Meghji a Young, 2016:396) Zde lze vidět propojení s historií – narození Siddhárthy Gautamy na území dnešního Nepálu a jeho spojení obou náboženství tím, že ačkoliv vycházel z hinduismu, učil o reinkarnaci a karmě, přidal jógínské postupy, zároveň kritizoval kastovní systém a víru v boha stvořitele. Zajímavostí mohou být názory některých obyvatel Indie i Nepálu, v tomto případě zejména přistěhovalců z Indie, kteří tvrdí, že Lumbini, místo narození Siddhárthy Gautamy a zrození buddhismu, patří původně k Indii, a proto za kolébkou buddhismu nepovažují Nepál, ale právě vlastní zemi, což lze pozorovat také na téměř masové návštěvnosti tohoto místa ze strany Indů a zároveň na obrovské propagaci v rámci cestovního ruchu. To s sebou samozřejmě nese zvýšené ceny ubytování, stravování i dopravy a komercializaci tohoto místa původně duchovního významu.

V návaznosti na zmíněnou toleranci a propojení v rámci různých náboženství, některé etnické skupiny, jako například Nevárci z Káthmánského údolí, jak dále uvádějí někteří autoři (např. Vavroušková, 2008:11; Meghji a Young, 2016:396-403), dokonce při různých výzkumech uvedou více náboženství, někdy se označí zároveň za hinduisty i buddhisty, protože jsou schopni z každého náboženství přijímat nějakou

vlastní uznanou podstatu, nebo je propojí například s tantrismem (více v podkapitole 4.4.1.3) Hlavním důvodem dle nich mohou být historické vlivy obou náboženství, kdy do 18. století působil na Nevárce zejména tantrický buddhismus, ale později začali postupně podléhat hinduismu, který byl v té době nejvíce podporován hinduistickými králi. Zároveň, jak dále uvádějí, může být důvodem fakt, že uctívání více bohů, ať už se jedná o hinduistické, buddhistické nebo jiné, jim může pomoci v různých oblastech (úroda, nemoci, ...).

Proti těmto etnikům ale stojí i kmeny či etnické skupiny, které nekompromisně uznávají pouze prvky jediného náboženství, jako jsou, dle stejných zdrojů, například Raiové a Limbuové přiklánějící se pouze k hinduismu nebo Magarové či Gurungové, jenž silně ovlivnil tibetský buddhismus. Tibetský buddhismus i různá alternativní, přírodní náboženství, jak dále tvrdí, jsou v současnosti velmi podporována nadšenými zahraničními obdivovateli. Meghji a Young (2016:396) uvádějí, že *„horské etnické skupiny čím dál hlasitěji obhajují svá politická práva a náboženské zvyky. Vzpírají se plíživé hinduizaci minulých desetiletí a vracejí se k místním tradicím.“*

V rámci animismu a jiných přírodních náboženství pocházejících z nejstarších lidových období a dodnes majících vliv na původní obyvatelé Nepálu, je zmiňováno (Vavroušková, 2008:31; Meghji a Young 2016:405) uctívání nejrůznějších duchů a démonů. Mimo jiné hovoří o jejich schopnostech jako ochránců vod či chrámů. Dále jsou dle nich zobrazováni jako zlomyslná monstra, polobohové, ale také jako duše zemřelých bytostí, kterým se nedostalo náležitého pohřebního obřadu, takové nazývají *bhútové*. Za další nadpřirozené bytosti uvádějí čarodějnice se svými temnými tantrickými kouzly, které, pokud za takové bytosti začnou být někým z nejbližšího okolí považovány, začnou být odstrkovány z dané společnosti. Vavroušková (2008:31) považuje hlavní projev starší víry *„kult nágů, polobožských hadích bytostí schopných měnit se v lidi. Nágové bývají zobrazováni jako lidé od pasu nahoru (často s více hlavami), jejich nohy však nahrazuje dlouhý hadí ocas. Obývají dna jezer a řek a vládnou podzemnímu světu a dešťovým mrakům.“* Víra v demony, duchy a nadpřirozené bytosti není však záležitostí pouze původních kmenů a etnik, i v rodinném domě v okrajové čtvrti hlavního města existují místnosti, do kterých mají

návštěvy zakázáno vstupovat. Důvodem je například duše zesnulé silně věřící prababičky, která se s rodinou odmítá rozloučit a kterou rodina nechce rozrušovat lidmi odlišného náboženského vyznání.

Prvky animismu a uctívání přírody se ve značné míře, jak Meghji a Young (2016:405) uvádějí, objevují v šamanských rituálech spjatých s duchovním světem. K pravým šamanům, v nepálštině označovaným jako *džhankri*, bývá dle nich zpravidla vzhlíženo a představují značnou autoritu nejen pro původní obyvatele. Jak dále tvrdí, často se objevují s oboustranným bubínkem a chocholem z pavího peří a scházejí se s ostatními džhankri, i těmi radícími se k jiným etnickým skupinám, v horách na poutích *mela*. Pravý džhankri se, jak dále uvádějí, šamanem narodí, nebo je k šamanství povolán. „*Jeho hlavním úkolem je hlídat rovnováhu mezi fyzickým a duchovním světem, a v případě, že byla narušena, co nejrychleji ji obnovit.*“ (Meghji a Young, 2016:405) Dále v kap. 4.4.1.4.

Mezi další prastaré hinduistické tradice, které zůstaly kultem dodnes, patří dle Vavrouškové (2008:31) kult „*živoucí bohyně Kumáří považované za opakující se pozemské zrození bohyně Durgy v těle nevárské panny. Adeptky božství jsou vybírány ve věku tří až pěti let podle přísných fyzických i psychických měřítek, dětská léta pak prožívají v izolaci za branami svých paláců. Ven se živoucí bohyně dostávají jen o slavnostech a svátcích, aby přijaly pocty a dárky věřících.*“ Živoucí bohyně Kumáří byla, jak dále uvádí, značně oblíbená u nepálských králů, protože vždy potvrzovala jejich vládu v dalším období, a je uctívána zejména Nevary (Nevárci). Ostatní obyvatelé Nepálu často hovoří o živoucím bohu nebo bohyni, jsou hrdi na takovou tradici udržovanou v jejich zemi, ale nedokáží přesně vysvětlit její význam. Dále hinduisté, například rodina Sophie Pradhan, která se v Nepálu narodila, dle jejích slov (Příloha 1) uctívají boha i bohyni, v tomto případě právě bohyni síly Durgu jako vzor ženské moci. Jak také tvrdí, uctívání této bohyně je spjato s největším nepálským festivalem *Dashain* (kap. 4.4.1.3), kterého se ale účastní téměř všichni obyvatelé Nepálu.

4.4 Tradiční znalosti původních obyvatel Nepálu

Nepál je často spojován s rozmanitou a silnou kulturou propojenou respektem mezi jednotlivými etniky. Jak uvádějí Meghji a Young (2016:4) *„příčinou této mimořádné kulturní pestrosti je samotný ráz krajiny, ale značnou roli hraje také fakt, že Nepál nebyl nikdy dlouhodobě kolonizován cizí mocností. Nepálci jsou nesmírně hrdý nezávislý národ s výraznou etnickou identitou, velkou zálibou v bujarých slavnostech a přetrvávající hlubokou úctou k tradicím.“* Tradiční lidové zvyky kmenů a etnik Nepálu jsou také dle Diwasa, Bandhu a Nepal (2007:6) výrazně ovlivněny jejich původně převážně zemědělským životem.

S postupnou modernizací se však mohou prvky, které tak bohatou kulturu tvoří, vytrácet. Jak Diwasa, Bandhu a Nepal (2007:8) uvádějí, v rámci zvyšujícího se začleňování do politiky získává jazyková a etnická identita nový význam kvůli nutkání jednotlivců zařadit se do množství nových sociálních skupin. Místní obyvatelka Sophia Pradhan (Příloha 1) vidí problém v úbytku starší generace jako nositelů tradic a jejich udržování v současnosti, což dle ní může ohrožovat původnost obřadů a jiných událostí. Současná mladší generace, jak říká, neprojevuje o tradice velký zájem kvůli svému hektickému pracovnímu nebo studijnímu životu. Zároveň uvádí, že je pro ně následování a udržování tradic či obřadů určitou přítěží a jedná se pouze o promarněný čas a peníze. Jsou mnohem více nakloněni vidině úspěchu a vydělávání peněz. Zmiňuje snahy vlády o ochranu kultury Nepálu pomocí vyhlášení státních svátků v dny festivalů a obřadů oslavujících různé svátky rozdílných etnik a kmenů tak, aby se jich všichni mohli účastnit. Bohužel, jak dodává, řada místních obyvatel využívá možnost volných dnů v rámci vlastních zájmů a nikoli k zúčastnění se oslav nebo obřadů. Tuto ignoranci a neporozumění důležitosti tradic pro ochranu původní kultury Nepálu považuje za další významnou hrozbu pro tradiční znalosti a praktiky původních obyvatel.

Důležitost tradic se může také vytrácet s obdivem a přizpůsobováním se některých místních obyvatel indické nebo západní kultuře. Jak již bylo uvedeno, mladší generace, i v případě že se jedná o potomky původních obyvatel, nejeví tak značný zájem o tradice vlastních předků. V důsledku modernizace a možná i rozvoje cestovního ruchu se více zajímá o kulturní prvky dle nich vyspělejších společností.

Například další z místních obyvatel Pragya Pokharel (Příloha 1) tvrdí, že většina nepálských svatebních obřadů se dá považovat za kopii indické kultury. Nezáměr o udržování původnosti kultury komentuje tím, že současná generace je často ovlivněna jen těmi tradicemi, které považuje za špatné, a v důsledku toho odmítá jakékoliv jiné, které je potřeba chránit. Proto by vláda Nepálu dle ní měla provádět změny pouze u „špatných“ tradic.

4.4.1 Nehmotné kulturní dědictví původních obyvatel Nepálu

4.4.1.1 Ústní tradice a vyjádření, včetně jazyka jako prostředku nehmotného kulturního dědictví

Ačkoliv se může zdát, že ústní tradice, přenášené formou hádanek, dětských říkanek, příběhů, legend nebo písní, slouží v konkrétní situaci pouze pro pobavení, jak již bylo uvedeno výše (kap. 3.2.1.1), ve skutečnosti je jejich smysl mnohem významnější. Nejen, že mohou pomáhat dětem ve škole učit se a socializovat, ale jak uvádějí Diwasa, Bandhu a Nepal (2007:13), slouží také k udržování kontaktu mezi obyvateli vesnic. Jak dále říkají, mnoho nepálských populárních spisovatelů se ve svém díle inspiroval právě původními říkankami nebo příběhy a snaží se jimi poučit veřejnost. Co se týče náboženských písní, modliteb nebo chvalozpěvů, ty jsou dle nich nedílnou součástí náboženského života nejen původních obyvatel, ale většiny Nepálců, a mnoho těchto písní bývá spojováno s různými rituály nebo festivaly. Kromě toho tvrdí, že zejména tyto písně mohou poskytnout člověku klid v duši po náročném pracovním dni nebo dokonce mohou působit jako prostředek k navázání kontaktu s potenciálním manželem či chotí.

V horských i terajských vesnicích Nepálu jsou mezi dětmi i dospělými dle Diwasa, Bandhu a Nepal (2007:12) velmi populární hádanky, v nepálsčině nazývané „*gaun khane katha – the anecdote told to win a village (Diwasa, Bandhu a Nepal, 2007:12)*“, kdy ten co hádanku pokládá, může vyhrát nad celou vesnicí, pokud mu posluchači nesdělí správnou odpověď. Jak dále uvádějí, tyto hádanky mohou být významným nástrojem pro přijetí člověka danou komunitou původních obyvatel nebo pro upevnění jeho postavení v ní. Díky popularitě těchto hádanek byly pro děti vytvořeny nové, které znamenaly transformaci i obnovu ústních tradic.

Rozmanitost kmenů, etnik a náboženství Nepálu umožnilo vznik obrovského množství mýtů a legend, nichž většina, jak dále stejný zdroj uvádí, je zpívána a různými způsoby propojena s přírodou – horami, kopci, řekami nebo údolím. Jiné jsou dle nich spojovány s lidovými pohádkami a s oslavami bohů a bohyň. Často, jak dodávají, bývají jednotlivé příběhy kombinovány mezi sebou a existuje mnoho takových kombinací i jednotlivých vyprávění, které nikdy nebyly zaznamenány.

Oblastí nejbohatší na po generace převyprávované mýty, pověsti i básně propojené s různými zvyky je dle nich nejzápadnější území Nepálu, kde hudci předvádějí *Bharat*, představení, při kterém hrají na bubny a zpívají epeje o bájných hrdinech. Dále uvádějí tzv. *chaits* jako formu básní, které jsou v této oblasti převyprávovány muži i ženami a které pojednávají o místních bozích a bohyních, mýtických hrdinech i historických osobnostech. V centrální oblasti Nepálu je dle nich nejpopulárnější hrdinskou poezií *karkha*, zpívána profesionálními zpěváky označenými jako *Gandharvas* neboli „třída zpěváků“ (*Diwasa, Bandhu a Nepal, 2007:12*) hrajícími přitom na zvláštní druh houslí *Sarangi*. Jejich vyprávění jsou, jak dále uvádějí, založena na tradičních místních mýtech anebo na legendách týkajících se historických osobností – králů nebo slavných nepálských bojovníků.

Snahy o využívání a udržování původních příběhů v paměti obyvatelstva Nepálu formou písní, básní nebo říkadel lze pozorovat i v menších školách na okraji města, kde každý školní den začínají hromadnou modlitbou a vzájemným vítáním učitelů a ostatních spolužáků zpíváním krátkých slavnostních písní. Většina těchto písní prý oslavuje bohy nebo pojednává o legendách dávných hrdinů. To se dá považovat za ideální způsob, jak nejen učit tyto děti historii nebo náboženství, ale také jak předávat velmi cenné příběhy, mýty a legendy po další generace.

Obrázek 9 Každodenní modlitba a zpívání příběhů o bozích a hrdinech dětí v AI School.
Zdroj: Vlastní fotografie, 2017.

4.4.1.2 Umění – hudba, tanec, divadlo

Hudba a tanec jsou v Nepálu neodmyslitelně propojeny. S velkým počtem odlišných nepálských kmenů a etnik se pojí obrovské množství tradičních tanců a zpěvů vztahujících se k různým příležitostem, oslavám nebo rituálům. Každý region vlastní široké spektrum bojových, oslavných a dalších způsobů tance a hudby, které se ale mohou prolínat na kulturních festivalech. Například v horských oblastech Nepálu jsou, jak uvádějí Diwasa, Bandhu a Nepal (2007:14), za velmi oblíbené považovány tance (samozřejmě doprovázené zpěvem) jako *Deuda* nebo *Sangini*, které zobrazují unikátní prvky a zvláštnosti jejich kultury. Dále uvádějí, že hinduistické ženy v těchto oblastech uskutečňují slavnost zvanou *Tij*, kdy tancují v rytmu *Tije* nebo *Malsiri* písní, které je také možné slyšet jako jedny z klasických tradičních písní při nepálském oblíbeném Dashain festivalu. Za velmi populární písně horských kmenů lze dle nich považovat také *Deusi*, zpívané muži, nebo *Bhailo*, zpívané ženami, které bývají využívány při návštěvách sousedů během Tihar festivalu jako přání dobrého zdraví a prosperity všem členům rodiny. V terajích jsou oproti tomu dle nich více oblíbené *Phagu* písně, které bývají propojeny také s Holi festivalem.

Samozřejmě existuje spousta lidových písní spjata se zemědělstvím a další prací společnosti nacházející se mimo hlavní město. Jako příklad uvádějí Diwasa, Bandhu a Nepal (2007:14) zpívání zvláštních písní na polích při setí a sklizni prosa, kukuřice nebo loupání rýže jako je *Ropain Git*, což lze volně přeložit jako „písně při výsadbách“. Většina těchto lidových písní se, jak dodávají, postupně vytrácí z důvodu odchodu farmářů hledat lepší zaměstnání ve městě. Například, jak dále uvádějí, tradiční píseň *Dain Git*, původně zpívána vždy během sklizně, již téměř vymizela, protože chlapci, kteří by ji v minulosti ve svém věku obyčejně zpívali, v současnosti chodí do školy.

Mnoho písní a tanců bývá založeno na příběhu. Komunity Gurungů a Magarů jsou, jak Diwasa, Bandhu a Nepal (2007:15) nebo Shah (2014) uvádějí, vlastníky bohaté sbírky unikátních tanců, písní a představení, většinou propojených v jeden celek. Jedním z nejznámějších je dle nich představení *Sorathi*, které dle příběhu původně zatančil a zaspíval umírající starý muž nové generaci ve své vesnici, odkud se postupně rozšířilo dál skrze vojáky, kteří jej ve svých táborech prý praktikují dodnes. Toto

představení se, jak dále uvádějí, zakládá na historických událostech a je prováděno šestnácti tanečníky a zpěváky. Podobným divadelním představením oblíbeným mezi těmito kmeny je *Ghantu*, při kterém panenské dívky předvádějí pestrobarevné tance.

Obrázek 10 Tradiční oděv tanečnic z kmene Gurungů.
Zdroj: Gurung, 2016.

Obrázek 11 Představení tradičního tance Ghantu dívkami z kmene Gurungů.
Zdroj: Gurung, 2016.

Při tradičních představeních je, jak dále stejné zdroje uvádějí, využívána řada různých druhů hudebních nástrojů a kostýmů, vyjadřujících jedinečnou kulturní identitu určitých kmenů nebo sounáležitost s daným náboženstvím. Mezi unikátní hudební nástroje, které se téměř nepodobají žádným jiným, patří mimo jiné dle Meghji

a Younga (2016:403) bubínek *Damaru*, rozšířen mezi nepálskými šamany stejně jako již zmíněný oboustranný bubínek. Tento nástroj dle nich „*může být vytvořen ze dvou lidských lebek. Pár paliček by měl v ideálním případě obsahovat chloupky z mužského a ženského stydkého ochlupení.*“

Velmi zajímavým představením jsou také tradiční tance kmene Tharu. Jedná se o zejména bojové velmi hlučné tance doprovázené zpěvy, pokřiky a tlukotem tyčí o sebe navzájem a o zem. Kromě tyčí využívají ženy i muži také různé speciální nástroje, jako například bubínek s pavími pery, jejichž šustění má v tanci také svůj vlastní význam. Toto umění v současnosti stále doprovází jejich kmeny téměř při všech slavnostech a obřadech v tharuských vesnicích u Saurahy v Chitwanu. Prezентují ho však častěji a to pro návštěvníky Národního parku Chitwan a další výpravy jako ukázkou tradiční kultury původních obyvatel terají. V takových případech je většina těchto představení poupravena a přesunuta do zděné budovy s mikrofony a dalším technickým zázemím, čímž, jak se může zdát, prakticky celá tradice ztrácí původní význam, kdy tento hlučný tanec „*údajně sloužil k zahánění divoké zvěře, která se v noci přibližovala k lidským příbytkům (Meghji a Young, 2016:248)*“. Například Daniel Brawley (Příloha 2), návštěvník Saurahy, ale považuje tolik rozdílných tanečních a hudebních stylů, používání rekvizit a kostýmů za zajímavý a příjemný zážitek.

Obrázek 12 Představení jednoho z tharuských tanců v Sauraze.
Zdroj: Vlastní fotografie, 2017.

Obrázek 13 „Moderátorka“ kulturního večera v Sauraze ukazuje jeden z tradičních tharuských hudebních nástrojů.
Zdroj: Vlastní fotografie, 2017.

4.4.1.3 Společenské zvyklosti, rituály a slavnostní události

Existuje spousta menších, obřadů, rituálů, ale i větších slavností nebo festivalů, které se v Nepálu konají a jejichž čas a způsob konání se liší s téměř každým etnikem či kmenem. To je dáno zejména rozmanitostí těchto kmenů a etnik i náboženství a jak je uvedeno výše (kap. 4.3), vše je propojeno vzájemnou tolerancí. Každý obřad je jedinečný, existuje mnoho odlišných variací, ale všechny se řídí předepsanými úkony, které musí splňovat. Mezi obřady či rituály vztahující se k životnímu cyklu člověka patří například, jak uvádějí Diwasa, Bandhu a Nepal (2007:15), *Ihi* nebo *Bel Bibaha*, symbolická svatba nevárských mladých dívek a přírody, kdy skupina dívek oblečených ve svatebních róbách předkládá různé oběti slunci. Pro mladé chlapce patří k brahmánům, chhetriům nebo nevárcům existuje rituál zvaný *Bratabandha*. Pragma Pokharel (Příloha 1) tvrdí, že po tomto rituálu je podle tradice chlapec způsobilý ke svatbě, bez jeho provedení se nemůže oženit. Během obřadu jsou dle ní chlapci oholeny vlasy a je učen mantrám, které pak každý den po zbytek života musí zpívat. Dodává, že tento rituál může být proveden v jakémkoli věku chlapce či muže.

V rámci životního cyklu původních obyvatel Nepálu nelze opomenout ani svatební nebo pohřební obřady, jejichž provedení se, stejně jako u většiny jiných obřadů, mezi jednotlivými kmeny a etniky liší. Sophia Pradhan (Příloha 1) se zúčastnila

svatebního obřadu kmenu Limbu, zejména ceremonie, která následovala po něm. Muži i ženy se, jak říká, sešli před obřadní budovou, všichni oblečeni do svého tradičního slavnostního oděvu, a začali tančit tradiční tance svého kmene. K tomu jim dle ní hrála spousta muzikantů na obrovský buben zvaný *Ke*. Lidé dle ní tancovali v kruhu a jejich taneční kroky splývaly s rytmem hudby. Jak dále říká, večer kolem desáté hodiny, předtím než měla nevěsta s ženichem odjíždět, byli umístěni doprostřed kruhu a lidé okolo nich začali znovu tančit. Mezitím dle ní muzikanti vykřikovali slova ve vlastním jazyce a házeli po novomanželích květiny. Dodává, že když utichla hudba, skupina lidí otevřela lahev s pivem a stříkala s ní po celé místnosti, během čehož přáli novomanželům a vykřikovali další slova ve vlastním jazyce. Pak dle ní odtančili za zvuku hudebních nástrojů. Jak Sophia dále říká, jednalo se o její první zkušenost s těmito tradicemi a poznávání dané kultury pro ni bylo velmi zajímavé a zábavné.

Zajímavá je také zkušenost s hinduistickými pohřebními rituály prováděnými ve veřejných prostorách chrámového komplexu Pashupatinath v Káthmándú. Tyto obřady, prováděny většinou původními obyvateli příklánějícími se k hinduismu, se drží vždy podobné struktury, ale, dle informací od místních obyvatel navštěvujících Pashupatinath, liší se podle společenského postavení jedince a jeho rodiny. Vše se odehrává veřejně, dokonce se snaží o přizvání co nejvíce pozorovatelů a pokud muži u vstupného do komplexu zahlédnou cizince, požadují po něm větší peněžní částku s vysvětlením, že zažije pravý kulturní zážitek při zhlédnutí pohřebního obřadu. Nejdříve je při přinášení těla na nosítkách slyšet už z dálky ženský pláč, muži, kteří nesou nosítka, s nimi asi třikrát obejdou určitý úsek blízko jednoho z chrámů za opakovaného odříkávání slov v rodném jazyce. Plačící ženy pak zůstanou v tomto úseku odděleny oplocením, zatímco muži donesou nosítka na jeden z betonových schodů u řeky Bagmati. V pozorovaném případě bylo tělo oděno do bílého šatu, obvázáno a posypáno spoustou květin. Dle jednoho z místních obyvatel, který se pokoušel o vysvětlení některých náležitostí sledovaného rituálu, jedná-li se o muže, je oděn do bílého šatu, jedná-li se o ženu, pak má na sobě červené sárí. Tělo v dané chvíli připravuje nejmladší syn. Než jsou nosítka zapálena, probíhá zvláštní rituál, kdy muži s nosítky ještě chvíli točí dokola a opakují modlitbu. Jednou ze zvláštností této

společnosti je, že během obřadu si v řece, u které se celá ceremonie odehrává a kam bude po spálení těla vhozen popel, stará žena stále dokola pere šaty, bez zájmu o to, co se děje přímo vedle ní. Poté, co jsou nosítka s tělem zapálena, nastává zvláštní zvrat. Lidé zpívají, tančí, smějí se, oslavují. Některé ženy, které původně plakaly, opustily komplex již během obřadu, jiné se přidají k oslavám. Turista Bijan Jabbari Lak (Příloha 2), označil tuto zkušenost za šílenou, bláznivou a je pro něj těžké pochopit, že lidé tančí u hořícího těla, které téměř nikdo neoplakává. Tento rituál se odehrává během jednoho dne na stejném místě vícekrát, pouze je posunut o schod nebo hranici dál, proto se stává, že během ceremonie lze o kousek dál vidět jinou stále ještě hořící, již opuštěnou hranici.

Řada rituálů a oslav se uskutečňuje za účelem získat si přírodu na svou stranu nebo zkrátka jen oslavovat její dary. Jako například, jak uvádějí Diwasa, Bandhu a Nepal (2007:16), obřad *Indra Jatra* přivolávající zemědělskou prosperitu nebo *Bhoto Jatra*, který oslavuje déšť a přivolává další skvělé deště do budoucna. Bijan Jabbari Lak (Příloha 2), který se Bhoto Jatra zúčastnil, říká, že to bylo úplně jiné, než cokoli co kdy zažil, lidé se shromáždili, aby přivítali déšť, který on má v jeho zemi téměř každý den.

Jak bylo již zmíněno výše, jedním z nejoblíbenějších festivalů, jehož se účastní řada etnik a kmenů, založeném na uctívání bohyně Durgy jako zdroje síly a vzoru ženské moci je festival Dashain. Sophia Pradhan (Příloha 1) říká, že se tento festival odehrává na přelomu září a října a trvá devět dní, kdy je vyhlášen také státní svátek. Kromě bohyně Durgy dle ní oslavují toto období také jako symbol vítězství nad zlem. Dodává, že ve jménu bohyně jsou zabita zvířata jako ovce nebo kozy. Během tohoto festivalu, jak uvádějí Pradhan nebo Hrušč (Příloha 1 a 2), se scházejí celé rodiny nejen u slavnostních večeří. Dle Pradhan se lidé mezi sebou obdarovávají *tikou* (Příloha 1), což je rýže smíchaná s rumělkou a jogurtem, kterou si navzájem tisknou na čelo, a *Jamarou*, zelenožlutou květinou.

Dalším oblíbeným festivalem majícím hluboký význam v historii a hinduistickém náboženství původních obyvatel Nepálu je Shivaratri (někdy Maha Shivaratri), jehož název dle Nepal Tourism Board (2018e) doslova znamená „Noc Šivy“. Tento festival se dle něj odehrává vždy čtrnáctý den v měsíci Magha, dle hinduistického lunárního

kalendáře. Jak dále uvádí, věří se, že přesně v tento den jsou hvězdy v té neoptimalnější pozici pro posílení duchovní energie člověka a zároveň je pravá podstata Šivy nejaktivnější za celý rok. Dále je dle něj oslavována noc, kdy Pán Šiva předvedl kosmický tanec *Tandav*. Tento den a noc je, jak říká, oslavován v mnoha hinduistických chrámech, ale hlavním místem této slavnosti je znovu chrámový komplex Pashupatinath v Káthmándú. Oddaní zde dle něj celou noc zpívají a modlí se za světlo nad temnotou, zatímco návštěvníci si se zvědavostí užívají atmosféru a barvení a nazí Sádhuové medituji, integrují s učedníky a pózují pro fotografie. Matej Hrušč (Příloha 2) se této události účastnil, dá se říci jedním z nejzajímavějších způsobů, kdy, jak říká, kouřil se svatými muži na počest boha Šivu marihuanu v jednom z chrámů Pashupatinath.

Obrázek 14 Sádhu pózující pro fotografie.
Zdroj: Shum, 2017.

V rámci zejména nevárských hinduistických festivalů je nutno ještě zmínit jejich důležitou součást, která byla z části uvedena již při popisu festivalu Dashain, a to jsou oběti zvířat. „*Nevárští kněží je sami neprovádějí, ale dohlížejí na rituály, které jim předcházejí. Podobné obřady a hostiny se konají také při ... každoročních setkáních digu púdža, které slouží k uctění klanového božstva*“ (Meghji a Young, 2016:403).

Některé kmeny a etnika dodržují také každodenní tradice. Za jednu z nich lze pokládat kroužení buddhistických kmenů okolo stúpy Boudhanath, pomníku postaveného na počest Buddhy a pro uložení svatých ostatků. Každý den chodí buddhisti ve směru hodinových ručiček okolo stúpy, což je dle jednoho z místních obyvatel očišťuje od negativní energie a dojmů, které za předešlý den získali.

Obrázek 15 Davy budhistů a dalších návštěvníků kroužící okolo stúpy Boudhanath.
Zdroj: Vlastní fotografie, 2017.

Lze dodat, že, i přes davy místních obyvatel a návštěvníků, není těžké nechat se ovlivnit atmosférou, která na tomto místě panuje. Kromě kroužení okolo Buddhových očí věřící i návštěvníci, kterými je toto místo velmi oblíbené, roztáčejí malé i velké modlitební mlýnky, procházejí se kolem kouřů, které jim mají přinést zdravý život, modlí se a provádějí vlastní očistné rituály a všude se ozývá příjemná hudba a tajemné „óm“.

Obrázek 16 Poddávání se léčivé síle kouře u stúpy Boudhanath.
Zdroj: Vlastní fotografie, 2017.

**Obrázek 17 Ženy provádějící modlitební rituál čelem k Buddhovým očím.
Zdroj: Vlastní fotografie, 2017.**

V souvislosti s prastarými náboženskými praktikami odrážejícími se v současné společnosti je nutné zmínit také tantrismus, protože, jak uvádějí Meghji a Young (2016:401), „nepálské nejbarvitější praktiky dluží za mnohé vlivu tantrismu, ritualistickému a esoterickému náboženskému vypětí, jež koluje jako krev v náboženské podstatě hinduismu i buddhismu. Tantrické kulty pocházejí z uctívání Šivy v Nepálu a himalájských regionech, zhruba z 8. a 9. století.“ Ačkoliv, jak dále tvrdí, původní rituály spojené s tantrismem byly provozovány askety ze sekty Kapalika na hřbitovech pod vlivem alkoholu za doprovodu sexuálních praktik a obětních rituálů, v současnosti se týkají zejména hledání možnosti co nejrychlejšího propojení s bohy. V Nepálu jsou dle nich rozlišovány dva typy pochopení tantrismu a to ve spojení s hinduismem nebo buddhismem. Hinduistické kmeny, jak dále uvádějí, uctívají ženskou energii aktivizující energii mužskou, dokonce tvrdí, že bohové nemají bez propojení se se ženským protějškem žádnou moc. Jak Meghji a Young (2016:401) dodávají, „vyznavači tantry v hinduismu praktikují duchovní cvičení, při němž si představují ženskou energii (kundalini) stoupající v podobě hada sedmi duchovními centry v páteři (čakrami), od nejspodnější čakry v místě pohlavních orgánů až po nejvyšší, která se nachází mimo tělo nad temenem hlavy. V tomto okamžiku dosáhne jogín nejvyššího uvědomění.“ S těmito rituály jsou dle nich spojeny také *mantry*, posvátné zpěvy a *mandaly* (také kap. 4.4.1.5) či *jantry*, geometrické útvary propojené s duchovnem a aktivací božských principů.

Naopak buddhistický tantrismus se, jak dále říkají, vyznačuje opačným pojetím, tady uctíváním mužského principu jako aktivní síly, dovedností a slitování, zatímco ženská síla sice symbolizuje moudrost, ale je vnímána jako síla pasivní.

4.4.1.4 Znalosti a zkušenosti týkající se přírody a vesmíru

4.4.1.4.1 Astrologie

Astrologie má dle mnoha zdrojů (např. Meghji a Young, 2016:404; Nepal Tourism Board 2018b) svůj původ již ve Védách napsaných již před tisíci lety a hraje velmi výraznou roli v životě Nepálců, zejména ve významných obdobích a situacích jako je svatba, narození dítěte, plánování stěhování nebo i v současnosti nepopulárnější pro mladší generaci - začátek nového podnikání. Jak dále uvádějí, astrolog je pro Nepálce prostředníkem mezi nimi a univerzem a berou jej velmi vážně. Jak dodávají, funguje nejen jako poradce a zpovědník, ale také jako praktický lékař, kdy doporučuje různé ochranné amulety či bylinné léky, které se nejvíce shodují s planetární konstelací pacienta, dále jako pomocník při jakýchkoli životních útrapách nebo také navrhuje nejlepší cestu životem, kterou by měl dotyčný člověk zvolit. *„Pro nové rodiče astrolog připraví komplexní graf planet, založený na přesném udání času a místa narození, společně se zdlouhavou interpretací detailních osobnostních vlastností, zdravotních rizik, vloh pro povolání, charakteristik ideálního partnera do manželství a všeobecných vyhlídek novorozeněte. Když se uvažuje o svatbě, prostuduje horoskop budoucího partnera, aby stanovil nejvhodnější datum obřadu.“* (Meghji a Young, 2016:404) Jak dále uvádějí, nepálští astrologové využívají tradičních dvanáct znamení zvěrokruhu a atributy planet, které obohacují o znamení slunce, odpovídající pozici slunce v čase narození dítěte, nebo pozici měsíce a dalších pěti planet. Dále dle nich tyto pozice zaznamenávají také ve vztahu k dvanácti domům, které ovládají zdraví, vztahy a další klíčové aspekty života jedince. Kromě toho, jak dále Meghji a Young (2016:404) uvádějí, používají *„hvězdný zodiak, který všechna svá měření vztahuje ke skutečným pozicím konstelací.“* Dle Nepal Tourism Board (2018b) je astrolog přivolán ke každé zvláštní události, nebo je s ním alespoň předem konzultován její správný čas a průběh.

Bez jeho hlavního slova se dle něj neobejde ani *Pasni*, první krmení rýží dítěte jeho matkou, nebo jakékoli jiné tradiční rituály a události.

4.4.1.4.2 *Ajurvéda*

Součástí nehmotného kulturního dědictví Nepálu je dle různých zdrojů (Meghji a Young, 2016:44; Nepal Tourism Board, 2018c) také Ajurvéda jako nejstarší dodnes využívaná věda a systém léčby. Slovo *Ayurveda* v překladu dle nich znamená „věda života“ (životní věda) nebo „přírodní způsob života“ a vychází z předpokladu, že každý jedinec je nedílnou součástí přírody a je třeba tak na něj nahlížet. Jak dále uvádějí, Ajurvéda rozlišuje tělesné, sensorické, duševní a duchovní zdraví, mezi nimiž musí fungovat určitá rovnováha, proto ajurvédská medicína nezkoumá pouze nemoc člověka, ale také jeho každodenní život, návyky, rodinné vztahy nebo cokoliv, co mohlo způsobenou nerovnováhu zapříčinit. Zjištěný problém pak dle nich často řeší bylinnými léky nebo doporučením jógové očisty těla. V této medicíně jsou, jak dále tvrdí, již po staletí dle pevných zákonů a tradic využívány znalosti a praktiky domorodých obyvatel Nepálu, některé z nich však byly dlouho ignorovány a podceňovány.

4.4.1.4.3 *Znalosti a zdravotnický systém kmene Tharu*

Tharuové oplývají mnohem větším množstvím znalostí, zkušeností a praktik, než jsou pouze výše zmíněné bojové tance. Domorodé znalosti léčivých rostlin mají dle Dahita Tharu (2017:144) obrovský význam a potenciál pro celou jejich komunitu. Jak dále uvádí, Tharuové využívají více než 600 druhů rostlin nejen k léčení nemocných, ale i pro jiné účely ovlivňující jejich každodenní život jako při různých rituálech a obřadech ochraňující například jejich domov a rodinu nebo vytváření košťat či dekorací, které mají také zvláštní význam pro jejich náboženství. Veškeré léčivé rostliny se dle něj tento kmen naučil využívat udržitelným způsobem, tedy tak, aby jejich úbytek dlouhodobě neovlivňoval biologickou rozmanitost nebo jakkoli nezhoršoval stav okolního životního prostředí. Ačkoliv dle něj prodej tohoto obrovského množství druhů bylin spolu s cennými znalostmi mohl znamenat obrovský nárůst zisků pro společnost, Tharuové nikdy nepřijali tyto pracovní pozice za účelem výdělku.

Již od počátků domorodých Tharuů se, jak dále říká, rozvíjel a stále rozvíjí jejich zdravotnický systém založený na duchovní spáse, oddanosti bohům a empirické praxi, kde plně využívají uvedených po generace předávaných znalostí spojených s využíváním přírodního bohatství. Jak dále Dahit Tharu (2017:139) uvádí, tento systém, stále široce využívaný v řadě nepálských vesnic mezi chudými i bohatšími lidmi, užívá tři základní praktiky – mantry, léčivé rostliny a masáže. Jak dále tvrdí, základní praktiky jsou propojeny s třemi individuálními systémy. Systémem využívající manter je dle něj *Guruwa*, který je zodpovědný za ochranu obyvatel vesnice například před kousnutím hmyzem, epidemickými onemocněními nebo přírodními katastrofami a této ochrany dosahuje třemi základními rituály a modlitbami: *Harya Gurai*, *Dhurya Pooja* a *Lawangi Pooja*, které každých tři až pět let doplňuje dle potřeb o modlitební rituál *Barka Pooja*.

Léčivé rostliny jsou dle něj nejlépe využívány skupinou Baidawa považovanou za odborníky na užívání léčivých rostlin. Jak dále tvrdí, tyto léčitelé po pečlivém studiu příznaků diagnostikují onemocnění pacienta, určí možné následky a snaží se zvolit správnou léčbu. Často mu pak dle něj poskytnou léčivé rostliny, vysvětlí, jak je užívat, a ve většině případech zároveň přísně zakáží konzumaci masa a kyselých, mastných a kořeněných potravin. Jak Dahit Tharu (2017:139) dále uvádí, tyto léčitelé se během léčby nemocí sami učí a upravují nebo rozvíjí své metody na základě zpětné vazby, kterou dostávají od svých pacientů.

Třetí oblastí zdravotnického systému kmene Tharu je dle něj provádění masáží hořčičným olejem, kurkumou nebo také místním vínem. Jak dále uvádí, tyto masáže provádí zkušení muži nebo ženy anebo *Sohryna*, žena, jejíž hlavní prací, kterou se vždy učí od své matky nebo jiných žen z rodiny, je usnadňovat ženám porod. Správně prováděné masáže mají dle něj vyléčit například bolesti žaludku, nervové poškození či napětí, kostní poranění nebo zlomeniny.

Jak Dahit Tharu (2017:145) dodává, kvalita a četnost využívání metod toho kmene v oblasti medicíny stále více vzrůstá, přestože jejich znalosti a zkušenosti nejsou dokumentovány a tyto domorodé národy odmítají jakékoli moderní technologie a

zařízení. Dle jeho názoru je však nutný alespoň menší zásah institucí, které by mohli zpracovat tyto znalosti a zachovat tak jejich momentálně ohrožený budoucí rozvoj.

4.4.1.4.4 Využívání himalájských kopřiv

Tradiční znalosti a praktiky původních obyvatel Nepálu mají značnou hodnotu nejen pro vlastní komunity, ale i pro okolní přírodu, jejíž bohatství dokážou už po staletí využívat bez narušování biodiverzity a naopak přitom napomáhat k její udržitelnosti. Jedním z případů je jejich vlastní způsob sklizení a využívání himalájských kopřiv, které, jak uvádějí Subedee, Chaudhary, Dorji a Shrestha (2017:191), mají pro Gurungy, Šerpy, Magary, Raie a Tamangy značný kulturní a ekonomický význam. Tyto kopřivy se dle nich tradičně nazývají *allo* a jednotlivé kmeny pro ně nachází různá využití. Například Raiové, jak dále uvádějí, zpracovávají z těchto rostlin oblečení, které poté využívají buď v rámci rituálů a obřadů na počest uctívání bohů nebo také jako svatební šaty pro své dcery. Další kmeny dle nich využívají odlišné části kopřiv pro různé medicínské účely, například k léčbě gastritidy, bolesti kloubů či hlavy, tuberkulózy a astmatu, nebo jim slouží jako krmivo pro zvířata, podestýlka nebo dokonce palivo.

Použité části	Tradiční použití
kořen	Šťáva z kořenů se používá k léčbě gastritidy, zácpy a aplikuje se na otoky, pastou se potírají bolavé klouby. Smíchaná kořenová šťáva s vodou pomáhá na bolesti žaludku.
kůra	Z vlákna získaného z kůry se vyrábí různé předměty jako lana, sítě, tašky, pytle, oblečení, koberce, ...
listy	Šťáva z listů se používá při bolestech hlavy a kloubů a léčbě tuberkulózy. Jí se také jako ostatní zelenina.
stonek	Stonek bývá po zahřátí omotán kolem končetiny při léčbě zlomeniny.
květ	Pro svou vysokou výživovou hodnotu se používá jako zelenina nejčastěji do polévek.

Tabulka 2 Tradiční využití himalájské kopřivy terajskými kmeny Nepálu.
Zdroj: Zpracováno podle Subedee, Chaudhary, Dorji a Shrestha, 2018.

Co se týče vlastního způsobu sklizeně himalájských kopřiv, jak Subedee, Chaudhary, Dorji a Shrestha (2017:194-195) dále uvádějí, skupiny místních obyvatel (kmenů) sklídí keříky kopřiv v průběhu října a listopadu, poté vyberou dobře vyvinuté

stonky a ručně odstraní kůru, která je poté po dobu 2-3 hodin vařena. Pak je, jak dále tvrdí, využita tradiční metoda východní i západní oblasti Nepálu - bití kladivem a odstraňování zbytků kůry z vlákna, které je po nasáknutí bílou půdou usušeno na slunci, svázáno a uschováno anebo je ručně spředeno. Dodávají, že tyto kmeny využívají vlákno z himalájských kopřiv pro výrobu lan, kabátů, kalhot, tašek, peněženek, nosítek a dalších produktů, které pak mají možnost prodávat na trhu.

Jak bylo zmíněno výše (kap. 4.3.3), velký význam pro většinu společnosti Nepálu, podobně jako astrologie, má šamanismus. Hlavní schopnost a úděl pravých šamanů byl již uveden. Na závěr této podkapitoly je nutné uvést, že také znalosti šamana jsou mnohem rozsáhlejší. Jak Meghji a Young (2016:405) uvádějí, pravý džhankri *„jako léčitel hledá ve vnitřnostech zvířat znamení, v lesích sbírá léčivé byliny, provádí oběti, vyhání demony, zařikáváním žádá podporu bohů a provádí řadu dalších rituálů. Jako orákulum může upadnout do transu a předávat zprávy bohů, radit, napomínat, utěšovat.“*

4.4.1.5 Tradiční řemesla

V některých předešlých kapitolách byla již zmíněna tradiční výroba některých produktů. Jak Diwasa, Bandhu a Nepal (2007:16) uvádějí, řemesla byla původně striktně spjata s kastovním systémem, a ačkoliv byly nižší kasty zákonem v šedesátých letech legálně osvobozeny, původní obyvatelé vesnic stále zůstávají důležitými nositeli svého tradičního řemesla a poskytují služby ostatním lidem výrobou a opravami zemědělských nástrojů, různých dekorací nebo oblečení pro muže i ženy. Jak bylo uvedeno výše (podkapitola 4.4.1.4.4), kmeny Gurungů, Šerpů, Magarů, Raiů a Tamangů využívají vlákna získaná z himalájských kopřiv pro výrobu oděvů, tašek, lan, sítí a dalších výrobků, které lze vidět v mnoha stáncích a obchodech v hlavním městě, nejvíce konkrétně v Thamelu, jeho turistickém centru. V této části Nepálu se nachází obrovské množství tradičních výrobků, ale ne všechny jsou opravdu zpracovány původním originálním způsobem a procesy, které využívají původní obyvatelé ve vesnicích. Dle názoru Daniela Brawleyho (Příloha 2), většina obchodů v turistické oblasti prodává úplně stejné produkty, které označuje za tradiční, proto mezi nimi

panuje intenzivní konkurenční boj. Taková situace dle něj nemůže být dlouhodobě udržitelná, protože nejen že vede k rivalitě mezi obchodníky, ale návštěvníkům bývají navrhovány nepřiměřené ceny kvůli snaze o porážku konkurence. To často vede k iritaci návštěvníků, kteří nakonec vyhledávají jiné originální zboží a o původně tradiční, které nachází v hlavním městě na každém kroku, už ztrácejí zájem.

Výše (kap. 4.4.1.2) byla zmíněna výroba hudebních nástrojů, které mohou být také vytvářeny jako originály pro danou slavnost nebo rituál a které odrážejí prvky kulturní identity určitého kmene. Někteří původní obyvatelé nepálských vesnic jsou proslaveni výrobou houslí *sarangi* (kap. 4.4.1.1), jiní výrobou speciálních bubnů jako je *madal* nebo *ke*, buben kmene Limbu (kap. 4.4.1.3).

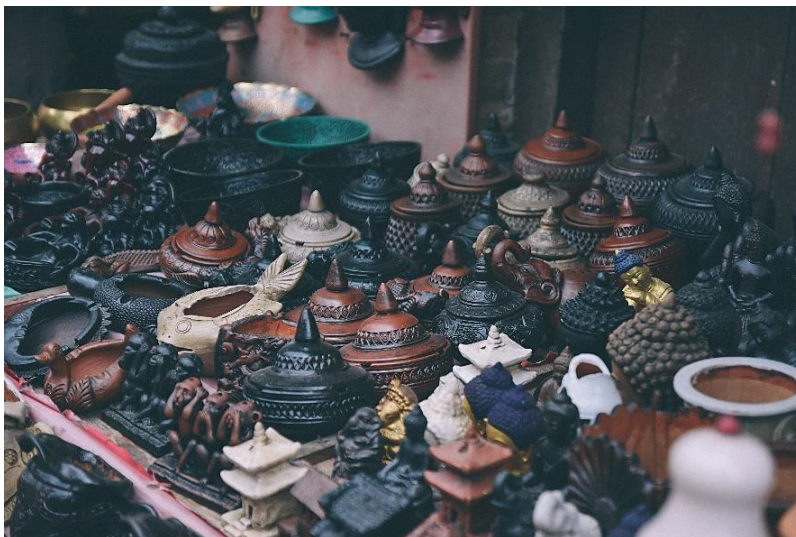

Obrázek 18 Prodejna hudebních nástrojů a dalších tradičních výrobků v Káthmándú.
Zdroj: Vlastní fotografie, 2017.

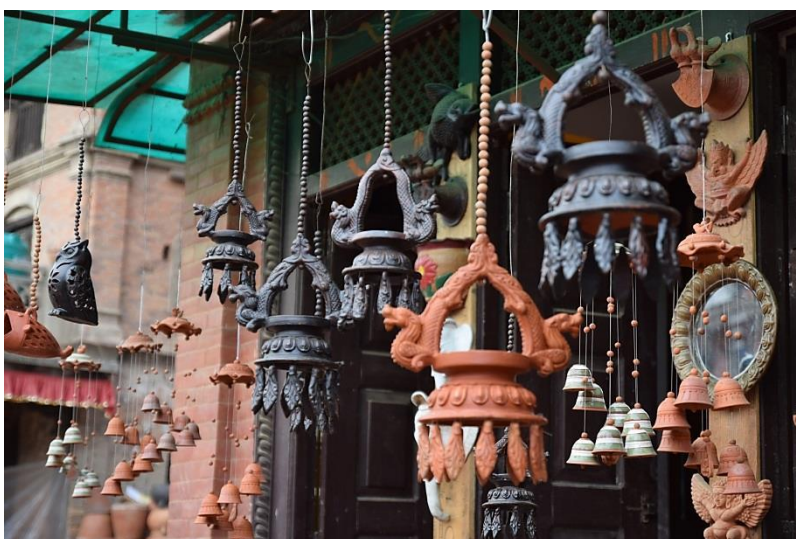
Nevarové (Nevárci), jak dále Diwasa, Bandhu a Nepal (2007:17) uvádějí, pozvedávají svoji úroveň ve společnosti prezentováním svých zkušeností v oblasti kovářství a výrobě různých artefaktů, ozdob, rámců na obrazy nebo bižuterie. Stejným způsobem si dle nich sociální postavení udržují řemeslníci zpracovávající výrobky z mosazi.

Na základě pozorování lze uvést, že každá oblast Nepálu prezentuje rozdílná tradiční řemesla jako své kulturní dědictví, na které je právoplatně hrdá. Například Bhaktapur, jemuž se v Nepálu přezdívá také *vesnice uprostřed města*, je vyhlášeno

zejména perfektní výrobou keramického nádobí, ozdob a dalších výrobků. Dá se říci, že v této části města panuje poklidná atmosféra mezi původními i ostatními místními obyvateli, kteří se chovají ke svým návštěvníkům s úctou a v poklidných uličkách jim dovolí nahlédnout přímo pod ruce řemeslníka. Jedná se o jedno z mála míst, kde většina návštěvníků nemá potřebu smlouvat s prodejci o cenách vybraného zboží a naopak odchází s pocitem, že nákupem podpořili budoucnost tradic těchto komunit.

Obrázek 19 Tradiční výrobky v uličkách Bhaktapuru.
Zdroj: Vlastní fotografie, 2017.

Obrázek 20 Tradiční výrobky v uličkách Bhaktapuru.
Zdroj: Vlastní fotografie, 2017.

Za zajímavé lze považovat zjištění, že návštěvníci Nepálu, Brawley a Hrušč (Příloha 2), si jako jedny z prvních tradičních výrobků, které v Nepálu zahlédli, představí tzv. zpívající mísy nebo mandaly či *thangky*. Tyto výrobky jsou opravdu v ulicích Nepálu

nabízeny ve velkém množství. Jejich původ však není nepálský, ale tibetský. Pravdou je, že obchodníci dokáží cizincům vysvětlit podstatu tradiční výroby těchto produktů natolik, že jim návštěvníci nakonec uvěří i uvedený nepálský původ. V Bhaktapuru proslulém tradiční výrobou keramiky lze dokonce nalézt malé školy, kde se učí technice malby mandal či thangk. Ačkoliv samy sebe nazývají školami, jedná se spíše o malý krámk nebo pokoj s dveřmi do ulice, kde vedle sebe sedí pár žaček u plátna se štětci a dalšími malířskými potřebami. Jejich lektor či lektorka ráda nechá návštěvníky nahlédnout dovnitř a ukáže jim svá nejlepší díla.

Obrázek 21 Žákyně ve škole tibetského umění v Bhaktapuru.
Zdroj: Vlastní fotografie, 2017.

4.5 Role původních obyvatel Nepálu v cestovním ruchu

Původní obyvatelé Nepálu hrají v jeho cestovním ruchu významnou roli. Jejich rozmanité znalosti a dovednosti týkající se využívání přírodního bohatství, medicíny, výroby hudebních nástrojů a keramických či mosazných předmětů, astrologie a duchovna lákají turisty z celého světa. Kromě Himalájí je kulturní a spirituální stránka Nepálu hlavním faktorem jeho příjezdového cestovního ruchu. Jak uvádí Hrušč (Příloha 2), většina turistů, které za svůj pobyt v Nepálu potkal, tam přijela kvůli horám nebo buddhismu, hinduismu a praktikám jako je jóga nebo meditace. Nepál se turistům vždy doporučuje navštívit v období jednoho z festivalů, kterých se zde odehrává spousta a které slibují ty nejlepší kulturní a duchovní zážitky. Ne všechny ale stále dodržují

původní tradice a záměr. Ačkoliv se může zdát, že kultura Nepálu je určitými faktory cestovního ruchu ohrožena, což lze pozorovat právě na těchto festivalech měnících svůj tradiční význam nebo na velkém konkurenčním boji mezi maloobchodníky v ulicích Nepálu, jeho obyvatelé si to nemyslí. Například Pragma Pokharel (Příloha 1) tvrdí, že cestovní ruch pomáhá jejich kulturu chránit. Dle ní turisté přicházejí do Nepálu, aby se naučili něco o tamější kultuře, a během svého pobytu praktikují to samé, což obyvatele Nepálu přiměje uvědomit si, jak moc je jejich kultura výjimečná a to se jim líbí.

Původními obyvateli neaktivněji se zapojujícími do cestovního ruchu Nepálu jsou bezpochyby Šerpové, kteří již od počátku 20. století pracují jako „nosiči při horolezeckých expedicích. Svými výkony a znalostmi horolezeckých technik si získali reputaci jako „Himalájští tygři“. Roku 1953 se Šerpa Tenzing Norgay stal jedním ze dvou mužů, kteří první stanuli na vrcholku Everestu. Získal tak pro svůj národ nehynoucí slávu.“ (Meghji a Young, 2016:342) Jak dále uvádějí, Šerpové se od té doby naplno věnují cestovnímu ruchu nejen jako horští nosiči a průvodci, ale také jako zakladatelé cestovních kanceláří, turistických ubytoven (lodge), prodejen s vybavením do hor nebo prodavači suvenýrů. Jak bylo uvedeno výše (kap. 4.3.1), ačkoliv si cenné znalosti a schopnosti Šerpů prošly značnou komercializací a stejně tak se změnily i jejich životní podmínky, tito hrdí buddhisté neopouštějí své původní náboženské a morální zásady.

Do cestovního ruchu se zapojují také další kmeny, ačkoliv se může zdát, že v řadě případů se jedná spíše o jejich pasivní zapojení. Pro návštěvníky terají jsou pravidelně pořádány výpravy do tharuských vesnic propojené s již zmíněnými tharuskými tanci (kap. 4.4.1.2), které již téměř ztratily svůj původní význam a podobu kvůli změnám provedených za hlavním účelem uspokojení potřeb návštěvníků. Dle Meghji a Younga (2016:245) jsou návštěvníci při výpravách doprovázeni průvodcem, který pravidelně vede každou skupinu přes stejné vesnice, jejichž obyvatelé jsou již připraveni na časté návštěvy a nutnost prezentovat jim své tradice. V rámci snah o zabránění komercializace a minimalizaci narušení původnosti životního stylu těchto obyvatel, některé společnosti nabízí, jak stejný zdroj dále uvádí, o něco citlivější výpravy do odlišných autentických tharuských osad, kde je možné bydlet přímo v domácnostech původních obyvatel. Dvacet pět procent zisku z těchto výprav je dle nich použito na

podporu místních ekologických a vzdělávacích projektů. Propojením tradiční kultury, přírody a snah o trvale udržitelný cestovní ruch jsou dle Meghji a Younga (2016:335) horské výpravy za kulturou Tamangů s „*noclehem ve vesnických domech, zastávkami na významných náboženských místech nebo v kláštorech a večerními „kulturními představeními“*“, která jsou většinou lepší, než byste čekali.“ Tyto výpravy nejsou dle nich tak časté, uskutečňují se jen po malých skupinách a jsou velmi šetrné k životnímu stylu a prostředí Tamangů.

Dalším místem, kde lze pozorovat výrazné zapojení původních obyvatel do cestovního ruchu je Národní park Chitwan. Kromě již zmíněné jízdy a koupele se slony, která je většinou vedena původními obyvateli, kteří, jak často sami tvrdí, ví, jak přimět tato zvířata naslouchat člověku, je zde návštěvníkům nabízena spousta dalších zážitků, na jejichž uskutečnění se původní obyvatelé podílí. Jednou z oblíbených atrakcí je procházka džunglí, k níž jsou návštěvníci většinou přepraveni přes řeku, u jejíž břehů běžně odpočívají krokodýli, na dřevěné kánoi.

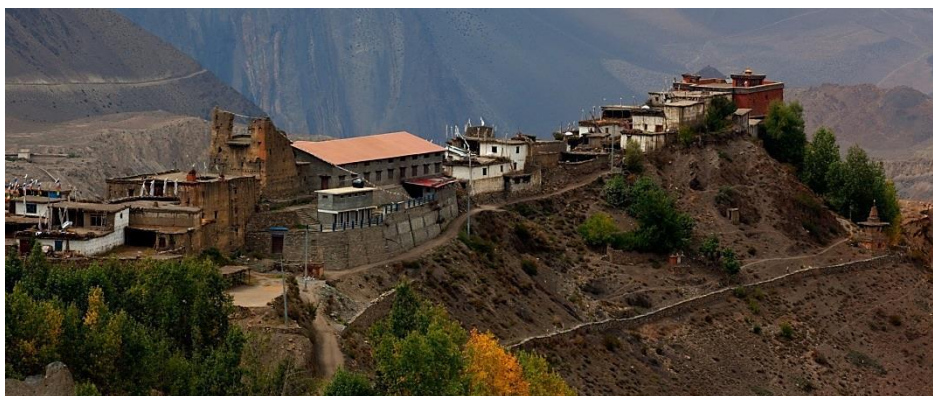

Obrázek 22 Domorodý obyvatel Saurahy převážející místní obyvatele i návštěvníky přes řeku.
Zdroj: Vlastní fotografie, 2017.

Zkušený průvodce pak vede skupinu maximálně čtyř lidí skrze džungli, kde v průběhu výpravy vysvětluje, jak se zachovat při setkání s různými zvířaty, která zvířata v džungli žijí, která jsou nejvíce nebezpečná. Upozorňuje na otisky drápů divokých koček ve stromové kůře, nebo pokud mají návštěvníci štěstí, čerstvé otisky

tygřích tlap v půdě. Zároveň vypráví různé příběhy, zážitky, které se jemu nebo jeho blízkým staly při pobytu v přírodě. Mezitím ze stromů nebo malých keříků opatrně otrhává listy nebo plody, které nabízí své skupině k ochutnání a vysvětluje, o jakou rostlinu se jedná a jaké je její lékařské nebo kulinářské využití. Většina stromů má dle něj také své příběhy, legendy, které se snaží přiblížit, tedy kromě těch svázaných tajemstvím.

V Nepálu existuje řada destinací, navštěvovaných nejen za přírodními krásami ale zejména kulturou a tradičním životním stylem venkovských původních obyvatel. V tomto případě se nejedná o destinace jako je výše zmíněná Sauraha spjata s komercializovanými kulturními představeními. Muktinath, dle Nepal Tourism Board (2018d) nejoblíbenější poutní místo, nabízí návštěvníkům pohled do srdce tradičního života Gurungů, Magarů, Thakalů a obyvatel s tibetskými předky, Lopů. Hinduisté dle něj věří, že koupel ve vodách na tomto posvátném místě zaručuje posmrtnou spásu. Buddhisté, jak dále uvádí, pokládají Muktinath za místo meditace velkého guru Rinpocha (Padmasambhavy). Zmíněné kmeny, které oblast Muktinath obývají, se mezi sebou navzájem svými zvyky, jazyky a oděvem výrazně liší. Přesto vedle sebe dokáží žít se vzájemným respektem. Výpravy do této oblasti většinou nejsou nabízené jako samostatný produkt cestovního ruchu. Často bývají pouze doplňkovou možností při trecích kolem Annapurny, proto dané místo kromě místních poutníků navštěvují jen opravdoví zájemci o tradiční kulturu a životní styl uvedených kmenů. Snaží se chovat jako by byli součástí těchto komunit, čímž nenarušují jejich původnost ani životní prostředí a domorodé kmeny jim tento respekt náležitě oplácí.

**Obrázek 23 Poutní místo Muktinath v oblasti Mustang.
Zdroj: Nepal Tourism Board, 2018d.**

Participace původních obyvatel Nepálu na cestovním ruchu se často odvíjí nejen od znalostí přírody, ale zejména od již výše zmíněných znalostí a zkušeností spjatých s duchovnem a vesmírem, které návštěvníci Nepálu vyhledávají. V hlavním městě, zejména okolo náboženských památek, lze často pozorovat astrology nabízející návštěvníkům možnost vyřešení jejich problémů nalezením jejich hvězd a zjištěním umístění jejich duše ve vesmíru. Jak bylo ale uvedeno výše (podkapitola 4.4.1.4.1), praví původní astrologové tyto služby provádějí spíše ve svých domech nebo jiných zákoutích a jejich služby nebývají nabízeny, ale doporučeny mezi lidmi navzájem. V některých případech je možné astrology potkat při rituálech a slavnostech v Pashupatinath nebo v chrámech v Bhaktapuru.

Na podobných místech lze být také svědkem šamanistických rituálů, které bývají často prováděny studenty pravých džhankriů, kteří využívají svých získaných znalostí, dá se říci, více než je nutné. Právě šamany je třeba vyhledávat stejně jako astrology, i když v současnosti s tím není takový problém, protože jejich obydlí a jména již mnoho místních lidí zná. Někteří rádi pomohou a o tyto informace se podělí zadarmo, jiní za určitou peněžní částku nabídnou, že návštěvníka za šamanem zavedou. Za šamany je možné cestovat do hor, což je dle Nepal Tourism Board (2018f) považováno za pouť v rámci tzv. uzdravení vírou. Tato pouť dle něj nabízí nejen setkání se šamany, kteří mají moc nastolit zpět zvrácenou rovnováhu v duši člověka, ale také možnost prožít kulturu himalájských kmenů a pocítit důležitost legend, mýtů, magie a duchovna odrážejících se v jejich životě.

Na základě zúčastněného pozorování a také rozhovoru s Jia Jia Shum (Příloha 2) lze uvést, že řada původních obyvatel se sama zapojuje do cestovního ruchu bez dělání si nároků na jakoukoli finanční či jinou odměnu. To se týká i oblastí, kde je cestovní ruch hlavním zdrojem příjmů většiny místních obyvatel jako je například Pokhara. Původní obyvatelé, žijící ve vesnicích obklopujících toho menší město, si na účastníky cestovního ruchu téměř zvykli a řada z nich považuje za svou morální povinnost jim poskytnout pomoc, pokud ji potřebují. Ačkoliv často nehovoří anglicky a využívají jen jazyk svého kmene, je možné od nich získat spoustu cenných informací a rad. Domorodá obyvatelka malé vesnice na kopci nad jezerem Phewa v Pokhaře chodí

téměř každý den do města nakupovat potraviny a po cestě zpět je ochotna dvěma návštěvníkům ukázat cestu a dovést je přímo k bráně buddhistické stúpy Shanti. Mezitím ukáže, z kterého potoka je a není vhodné pít vodu, které plody jsou jedovaté a jaké listy se přikládají na puchýře a odřeniny. Tuto zkušenost je možné považovat za nedocenitelnou.

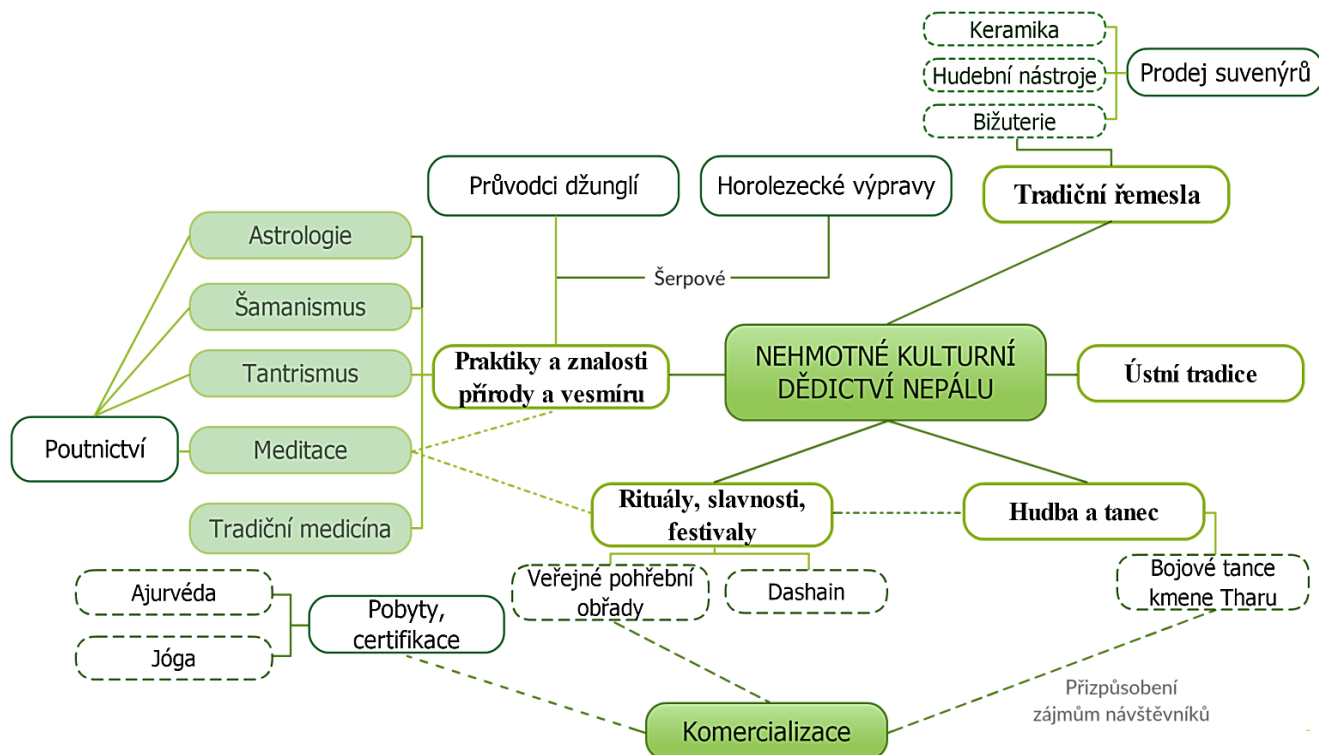
**Obrázek 24 Domorodá obyvatelka vesnice nad jezerem Phewa.
Zdroj: Vlastní fotografie, 2017.**

5 Shrnutí výsledků

Nepál bývá často zobrazován jako země horolezců a silně věřících obyvatel, ať už se jedná o hinduismus, buddhismus nebo jakékoliv další z široké škály tamějších náboženství. Jeho náboženská, etnická a jazyková rozmanitost propojená vzájemným respektem však umožňuje mnohem více. Nehmotné kulturní dědictví původních obyvatel Nepálu zahrnuje bohatě každou z pěti základních forem, do kterých jej UNESCO rozděluje (kap. 3.2.1). Domorodí obyvatelé si mezi sebou po generace předávají cenné příběhy, říkanky, mýty a legendy, které mají pro každý kmen nebo etnickou skupinu zvláštní význam. Každý region vlastní také originální bojové, oslavné a náboženské tance a s nimi spojenou hudbu a zpěvy, které jsou často pěvně spjaty s jejich tradičními rituály nebo náboženskými či kulturními festivaly, jejichž původním významem bylo zejména udržet povědomí místních obyvatel i návštěvníků o kultuře. V současnosti pravou hodnotu těchto velkých kulturních slavností ocení zejména původní obyvatelé, naopak řada místních obyvatel, zejména žijících v hlavním městě, je vnímá pouze jako příležitost vyššího zisku, zejména pokud participují na cestovním ruchu, nebo jako zábavné uvolnění mimo pracovní dny. Pro společnost Nepálu i její cestovní ruch mají velký význam také znalosti a praktiky původních obyvatel týkající se vesmíru, jako je velmi uznávaná astrologie, nebo ochrany vlastních přírodních podmínek i udržitelné využívání přírodních zdrojů ať už v medicíně, při tradiční řemeslné či zemědělské výrobě nebo v rámci obětních a dalších rituálů. Tradiční řemesla bývají často převzata a využívána obchodníky jako hlavní zdroj jejich celoročních příjmů.

Obecně je cestovní ruch původních obyvatel Nepálu v současnosti nejvíce založen na horolezeckých výpravách a spiritualismu, duchovní a kulturní stránce země. Výše bylo zmíněno (kap. 3.3) upozornění McLarenové na přetváření původních obyvatel v pouhý produkt, který se rychle vyčerpá, jako výsledek globalizace cestovního ruchu. Lze říci, že v některých oblastech Nepálu jsou obavy z této hrozby víceméně reálné. Nejedná se pouze o hlavní město Káthmándú, kde již míra využívání nehmotného dědictví Nevárců a jiných zbylých původních obyvatel překročila pomyslné meze. V tomto případě se jedná zejména o oblast Saurahy a vesnice Tharu, jejíž původní

obyvatelé a jejich tradiční bojové tance působí jako hlavní atraktivita destinace, na základě čehož je prezentace jejich původního umění přizpůsobována preferencím návštěvníků. U těchto kmenů lze pozorovat přímou i nepřímou participaci na cestovním ruchu.

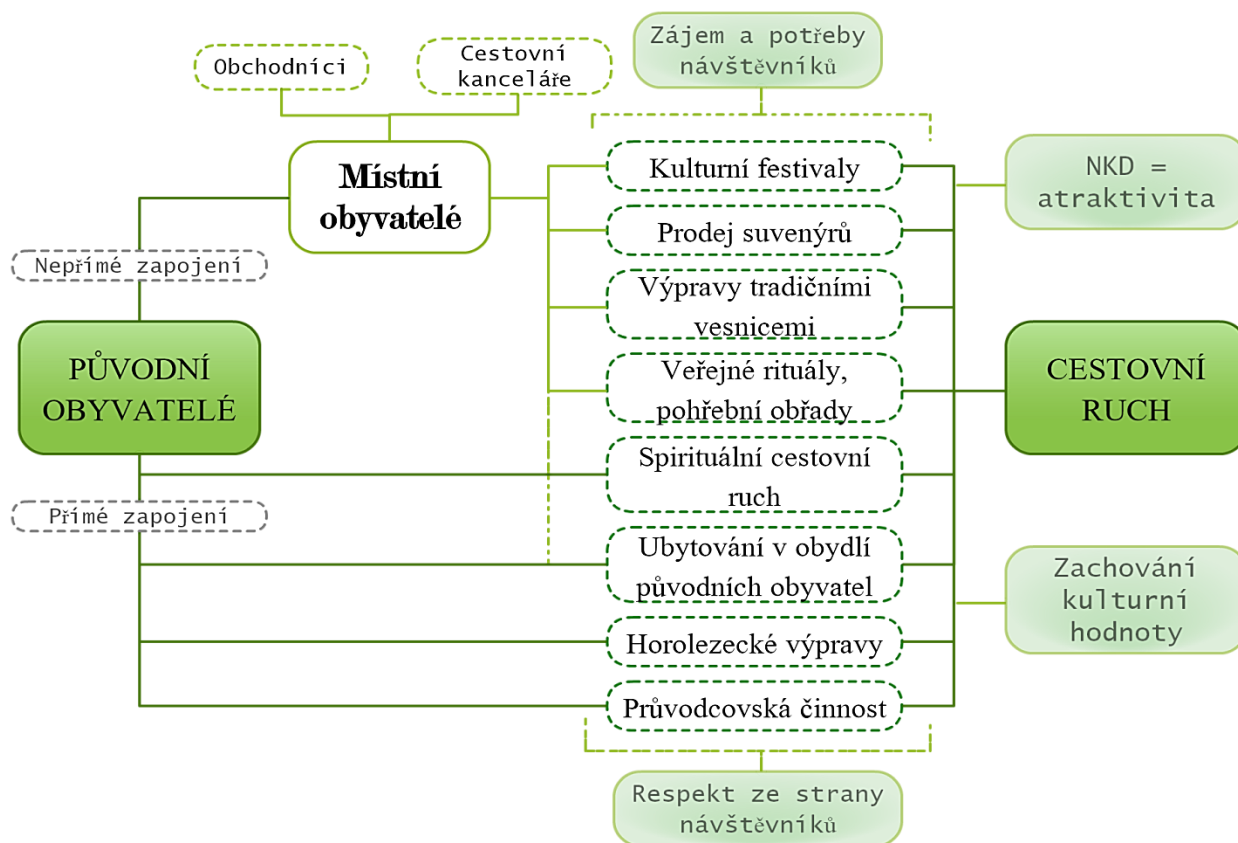
Obrázek 25 Způsob využívání nehmotného kulturního dědictví původních obyvatel Nepálu.
Zdroj: Vlastní zpracování, 2018.

V řadě případů, zejména v nejnavštěvovanějších oblastech Nepálu, se původní obyvatelé na cestovním ruchu podílejí nepřímo a to v zájmu místních obchodníků nebo cestovních kanceláří, kteří si tradice původních obyvatel často váží jen jako atraktivitu využitelné k navýšení zisku. Jak bylo uvedeno výše (kap. 3.3), je důležité respektovat zkušenosti obou stran a veřejný sektor by si měl více uvědomovat důležitost původních obyvatel a respektovat jejich potřeby, preference a priority.

Lze považovat za zajímavé, že Šerpové, kteří působí v průmyslu cestovního ruchu nejdéle ze všech původních obyvatel Nepálu, své prostředí a využívání znalostí sice značně přizpůsobili potřebám horolezeckých výprav a dalším účastníkům cestovního ruchu, ale nezanevřeli na své tradice, rituály ani náboženské zvyklosti a stále si udržují kulturní hodnotu.

Přes úvahy o komercializaci nemotného kulturního dědictví způsobené zejména upřednostňováním potřeb návštěvníků a ostatních místních obyvatel před zachováním tradiční kultury, někteří místní obyvatelé tvrdí, že cestovní ruch tradiční kulturu chrání tím, že připomíná obyvatelům Nepálu, jak je jejich kultura unikátní.

Důležité je také zjištění, že existují původní obyvatelé, kteří se účastní cestovního ruchu, aniž by to tušili a aniž by jejich znalostí a schopností jiný aktér využíval. Jejich aktivní participace je výsledkem jejich přátelské povahy, morálních zásad a touhy předat návštěvníkům část ze své kultury.

Obrázek 26 Zapojení původních obyvatel Nepálu do cestovního ruchu.
Zdroj: Vlastní zpracování, 2018.

Ačkoliv část nemotného kulturního dědictví původních obyvatel začíná působit komerčně a mění svůj původní význam, většina obchodů v hlavním městě prodává stejné zboží, tedy to, co je nejvíce populární u návštěvníků a z řady vesnic se stávají pouhé atraktivity pro zvědavé návštěvníky, dle názorů místních obyvatel a pozorovaných přátelských a snaživých postojů domorodých obyvatel Nepálu není znát

jakékoli zhoršení jejich vztahu k účastníkům cestovního ruchu, jak by se dalo očekávat například dle Doxeyho iritačního indexu (kap. 3.4).

	Výzkumné otázky	Odpovědi na výzkumné otázky
Výzkumná otázka č. 1	Vede místní cestovní ruch ke komercializaci nehmotného kulturního dědictví původních obyvatel?	Cestovní ruch Nepálu vede ke komercializaci nehmotného kulturního dědictví původních obyvatel. Místní obyvatelé jsou stále přesvědčeni o pozitivním vlivu cestovního ruchu na tradiční kulturu Nepálu.
Výzkumná otázka č. 2	Jakým způsobem se podílejí původní obyvatelé na místním cestovním ruchu?	<u>Přímé i nepřímé zapojení</u> <ul style="list-style-type: none"> - Prezentace vlastního tradičního umění - Poskytování služeb při horolezeckých výpravách nebo exkurzích skrze džungli <ul style="list-style-type: none"> - Provádění rituálů ve veřejných prostorech (často v okolí kulturních památek UNESCO) - Poskytování ubytování ve vlastním domě pro poznání tradičního životního stylu původních obyvatel - Astrologie a šamanismus jako součást nabídky cestovního ruchu - Využití tradiční výroby pro tvorbu a prodej suvenýrů

Tabulka 3 Odpovědi na výzkumné otázky. Zdroj: Vlastní zpracování, 2018.

6 Závěry a doporučení

Kognitivním cílem bakalářské práce bylo popsat roli původních obyvatel Nepálu v cestovním ruchu s důrazem na míru jejich současné participace na cestovním ruchu a způsob využívání jejich nehmotného kulturního dědictví. Dále bylo zjišťováno, zda cestovní ruch vede ke komercializaci nehmotného dědictví původních obyvatel a jakým způsobem se projevuje respekt návštěvníků vůči jejich kultuře a životnímu stylu. V teoretické části byly vymezeny základní pojmy a souvislosti týkající se původních obyvatel, jejich tradičních znalostí a role v cestovním ruchu a prohloubeny znalosti konceptu sociální směny. Aplikační část byla založena na syntéze informací získaných zúčastněným pozorováním a vedením polostrukturovaných rozhovorů.

Na základě výsledků šetření lze uvést, že role původních obyvatel Nepálu v cestovním ruchu se výrazně liší mezi jednotlivými regiony, což může mít vliv také na výsledky pozorování. V některých oblastech dochází ke komercializaci tradičního umění a rituálů domorodých kmenů v důsledku příliš častého využívání pro pobavení návštěvníků. Přesto se původní obyvatelé chovají stále vstřícně a přátelsky a ostatní místní obyvatelé považují cestovní ruch za záchranu nehmotného kulturního dědictví.

Důležitou součástí cestovního ruchu původních obyvatel Nepálu by mohli hrát domorodí obyvatelé považující přítomnost návštěvníků za příležitost k předání vlastních znalostí a jakákoliv pomoc je pro ně morální zásadou.

Z výsledků je patrné, že zapojení původních obyvatel Nepálu do cestovního ruchu funguje nejlépe tehdy, pokud nejsou vedeni jinými místními obyvateli, ale jejich prezentaci bohatých a nesmírně cenných znalostí a tradic vede pouze jejich vlastní touha a dobrá vůle. Proto by Národní rada pro cestovní ruch Nepálu měla v rámci budoucího rozvoje usilovat o posílení povědomí mezi ostatními místními obyvateli o původní kultuře domorodých kmenů a důležitosti jejího zachování. Je důležité, aby na nehmotné kulturní dědictví původních obyvatel bylo nahlíženo s respektem k jejich potřebám a životnímu stylu.

V rámci této bakalářské práce byl popsán způsob, jakým se původní obyvatelé Nepálu podílejí na místním cestovním ruchu, čímž byla zodpovězena druhá výzkumná

otázka. Jako odpověď na první výzkumnou otázku byla vytvořena hypotéza, jejíž pravdivost by mohl ověřit budoucí výzkum:

„Cestovní ruch Nepálu vede ke komercializaci nehmotného kulturního dědictví původních obyvatel.“

Potenciální výzkum založený na metodách pozorování a vedení rozhovorů by měl zohledňovat citlivost původních kmenů na vybudování důvěry k návštěvníkovi. Proto je nutné při provádění šetření strávit se skupinou respondentů více času, aby nakonec i oni měli potřebu poskytovat cenné informace.

Doporučení pro národní organizace cestovního ruchu Nepálu	Doporučení pro budoucí výzkum
Přímé zapojení původních obyvatel v rámci cestovního ruchu pouze s respektem k jejich tradicím a životnímu stylu.	Strávení více času s původními obyvateli, respektování jejich životního stylu a vybudování si tak vzájemné důvěry.
Posílení povědomí mezi ostatními místními obyvateli o původní kultuře domorodých kmenů a důležitosti jejího zachování.	
Redukce četnosti výprav po vesnicích obydlených původními kmeny.	Využití metod pozorování a vedení polostrukturovaných rozhovorů přímo s původními obyvateli.
Zabraňování úpravám tradičního umění a rituálů pro uspokojení potřeb návštěvníků.	

Tabulka 4 Výstupy šetření - doporučení pro národní organizace cestovního ruchu Nepálu a pro potenciální budoucí výzkum. Zdroj: Vlastní zpracování, 2018.

7 Seznam použité literatury

ANACIO, D. B. Threats and Challenges to Ensuring the Requirement of Biodiversity and Ecosystem Services for the Indigenous Begnas Ritual System of Sagada, Northern Philippines. In: *Knowing our Lands and Resources: Indigenous and Local Knowledge and Practices related to Biodiversity and Ecosystem Services in Asia*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2017. 202 s. ISBN: 978-92-3.

AP, J. (1990). Residents' Perceptions Research on the Social Impacts of Tourism. In PÁSKOVÁ, Martina. *Udržitelnost rozvoje cestovního ruchu*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. 298 s. ISBN 978-80-7435-006-1.

BASNET, G. a R. P. CHAUDHARY. Indigenous system of pastureland management: A case of Limi in the Kailash sacred landscape, Nepal. In: *Knowing our Lands and Resources: Indigenous and Local Knowledge and Practices related to Biodiversity and Ecosystem Services in Asia*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2017. 202 s. ISBN: 978-92-3.

BAUDRILLARD, J. (1983). Simulations. In HUNTER, W. C. Rukai indigenous tourism: Representations, cultural identity and Q method. *Tourism Management*. Vol. 32 (2). 2011. s.335-348 [cit. 2018-01-06]. Dostupné z: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0261517710000506>

BEČVÁŘOVÁ, B. *Seznam světového dědictví UNESCO*. Praha: Asociace pro mezinárodní otázky pro potřeby XVIII. Ročníku Pražského studentského summitu. 2012. 16 s.

BODLENDER, J. a kol. (1991). Developing Tourism Destinations – Policies and Perspectives. In PÁSKOVÁ, Martina. *Udržitelnost rozvoje cestovního ruchu*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. 298 s. ISBN 978-80-7435-006-1.

BUNTEN, Alexis Celeste. More like Ourselves: Indigenous Capitalism through Tourism. *American Indian Quarterly*. 2010, 34(3), s. 285-311. ISSN 0095182X.

BUTLER, Richard a HINCH, Tom. *Tourism and Indigenous Peoples: Issues and Implications*. USA: Taylor & Francis, 2007, 380 s. ISBN 978-0750664462.

CENTRAL INTELLIGENCE AGENCY. The World Factbook: South Asia: Nepal. *Central Intelligence Agency* [online]. 2018 [cit. 2018-03-12]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/np.html>

COHEN, E. (1972): Towards a Sociology of International Tourism. In PÁSKOVÁ, Martina. *Udržitelnost rozvoje cestovního ruchu*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. 298 s. ISBN 978-80-7435-006-1.

COOPER, Ch. (1990): Resorts in Decline: the Management Response. In PÁSKOVÁ, M. *Udržitelnost rozvoje cestovního ruchu*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. 298 s. ISBN 978-80-7435-006-1.

DAHIT THARU, Gopal. Tharu indigenous knowledge and medical system. In: *Knowing our Lands and Resources: Indigenous and Local Knowledge and Practices related to Biodiversity and Ecosystem Services in Asia*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2017. 202 s. ISBN: 978-92-3.

DIWASA, Tulasi, Ch. M. BANDHU a B. NEPAL. *The intangible cultural heritage of Nepal: future directions*. Kathmandu: UNESCO Office in Kathmandu, 2007. ISBN 978-99946-2-873-5.

DOXEY, G. V. A. (1975) Causation Theory of Visitor-Resident Irritants; Methodology and Research Inference. In PÁSKOVÁ, Martina. *Udržitelnost rozvoje cestovního ruchu*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. 298 s. ISBN 978-80-7435-006-1.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Etnicita a nacionalismus: antropologické perspektivy*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2012. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). 352 s. ISBN 978-80-7419-053-7.

GOODWIN, Harold, 8. kap. In BUTLER, Richard a HINCH, Tom. *Tourism and Indigenous Peoples: Issues and Implications*. USA: Taylor & Francis, 2007, 380 s. ISBN 978-0750664462.

GURUNG, N. B. „Tamu Hyula Chhoj Dhin” Gurung National Council Central Office and Museum Inaugurated. *Street Nepal* [online]. 2016 [cit. 2018-03-27]. Dostupné z: <http://streetnepal.com/tamu-hyula-chhoj-dhin-gurung-national-council-central-office-and-museum-inaugurated/>

HARALAMBOPOULOS, N. a A. PIZAM (1996) Perceived Impacts of Tourism. The Case of Samos. In PÁSKOVÁ, Martina. *Udržitelnost rozvoje cestovního ruchu*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. 298 s. ISBN 978-80-7435-006-1.

HUNTER, W. C. 2011. Rukai indigenous tourism: Representations, cultural identity and Q method. *Tourism Management* [online]. Vol. 32 (2), s. 335-348 [cit. 2018-01-06]. Dostupné z: <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0261517710000506>

KELLER, J. Teorie sociální směny – příklad pozitivistického přístupu k sociálnímu jednání. *Sociální jednání: z hlediska marxistické sociologie*. 1. vydání. Brno: Univerzita J. E. Purkyně v Brně, 1988, s. 33-47. Dostupné také z https://digilib.phil.muni.cz/bitstream/handle/11222.digilib/122462/SpisyFF_284-1988-1_5.pdf?sequence=1

MAREK, Jaromír. Gurkhové – Sveřepí bojovníci z Nepálu. In: *Zápisník zahraničních zpravodajů* [rozhlasový pořad]. Radiožurnál, 22. 3. 2009, 10:06.

MARSCH, M. *Uzdravení skrze svátosti*. Kartuziánské nakladatelství, 2007. 88 s. ISBN 978-80-86953-11-3.

MCLAREN, D. R. (1999). *The History of Indigenous Peoples and Tourism. Protecting Indigenous Culture and Land through Eco-tourism* [online]. 1999 [cit. 2018-01-05]. Dostupné z: <https://www.culturalsurvival.org/ourpublications/csq/article/thehistoryindigenous-peoples-and-tourism>

MEGHJI, Shafik a Charles YOUNG. *Nepál*. Třetí vydání. Přeložil Jan SLÁDEK. Brno: Jota, 2016, 447 s. ISBN 978-80-7462-963-1.

MINISTERSTVO KULTURY, CESTOVNÍHO RUCHU A CIVILNÍHO LETECTVÍ. *Introduction*. [online]. 2016 [cit. 2018-04-20]. Dostupné z: <http://www.tourism.gov.np/content.php?id=2>

NAMASTÉ NEPÁL. O Nepálu: Geografie. *Namasté Nepál* [online]. Praha, 2013 [cit. 2018-03-21]. Dostupné z: <http://www.namastenepal.cz/o-nepalu/geografie/>

NECESTY. Nevárský skvosty ve stínu Himaláje aneb Nepál No. 2. *Necesty* [online]. 2015 [cit. 2018-03-21]. Dostupné z: <https://necesty.wordpress.com/2015/11/14/nevaskvosty-ve-stinu-himalaje-aneb-nepal-no-2/>

NEPAL TOURISM BOARD. About Nepal: Geography. *Discover Nepal* [online]. 2018a [cit. 2018-03-21]. Dostupné z: <https://www.welcomenepal.com/plan-your-trip/geography.html>

NEPAL TOURISM BOARD. Astrology. *Discover Nepal* [online]. 2018b [cit. 2018-03-21]. Dostupné z: <https://www.welcomenepal.com/things-to-do/astrology.html>

NEPAL TOURISM BOARD. Ayurveda. *Discover Nepal* [online]. 2018c [cit. 2018-03-21]. Dostupné z: <https://www.welcomenepal.com/things-to-do/ayurveda.html>

NEPAL TOURISM BOARD. Jomsom and Muktinath. *Discover Nepal* [online]. 2018d [cit. 2018-03-21]. Dostupné z: <https://www.welcomenepal.com/places-to-see/jomsom-muktinath.html>

NEPAL TOURISM BOARD. Maha Shivaratri. *Discover Nepal* [online]. 2018e [cit. 2018-03-21]. Dostupné z: <https://www.welcomenepal.com/whats-on/maha-shivaratri.html>

NEPAL TOURISM BOARD. Spirituality and Pilgrimage: Faith healing. *Discover Nepal* [online]. 2018f [cit. 2018-03-21]. Dostupné z: <https://www.welcomenepal.com/things-to-do/faith-healing.html>

NEUBAUEROVÁ, K. *Rodinné a výchovné poradenství: Rodinné tradice a rituály obecně.* [online]. 2009 [cit. 2018-01-05]. Dostupné z: www.katkaen.cz/products/rodinne-tradice-a-ritualy-obecne/

OSN (2006). Permanent forum on indigenous issues [online]. *Factsheet: Indigenous peoples, indigenous voices.* [cit. 2018-01-06]. Dostupné z: http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/5session_factsheet1.pdf

PÁSKOVÁ, Martina. *Udržitelnost rozvoje cestovního ruchu.* Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. 298 s. ISBN 978-80-7435-006-1.

PÁSKOVÁ, M. Význam znalostí, dovedností a tradičního životního stylu původních komunit pro cestovní ruch krajinně cenných destinací cestovního ruchu. In *Hradecké ekonomické dny: Recenzovaný sborník mezinárodní odborné konference.* Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISSN 2464-6040. s. 387 – 393

PERÉZ, F., P. (2004) Pueblos Amenazados. In PÁSKOVÁ, M. Význam znalostí, dovedností a tradičního životního stylu původních komunit pro cestovní ruch krajinně cenných destinací cestovního ruchu. In *Hradecké ekonomické dny: Recenzovaný sborník mezinárodní odborné konference.* Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISSN 2464-6040. s. 387 – 393

ROJEK, Ch., URRY J. *Touring cultures: transformations of travel and theory.* New York: Routledge, 1997. 224 s. ISBN 0415111250.

SHAH, S. B. Sorathi dance. In *Dances of Nepal.* Kathmandu: Nepal Music Center Trust, 2014. Dostupné také z: <https://www.nepalmusiccenter.com/images/ebooks/Sorathi%20Dance.pdf>

SHAKYA, V. NTPC Profile. *National Tourism Promotion Committee.* [online]. 2015. [cit. 2018-04-20]. Dostupné z: <https://ntpcblogger.wordpress.com/>

SNEPENGER, D. J. a S. REIMAN (1998) Is Downtown Mainly for Tourists? In PÁSKOVÁ, Martina. *Udržitelnost rozvoje cestovního ruchu*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. 298 s. ISBN 978-80-7435-006-1.

SOUKUP, Martin. *Základy kulturní antropologie*. Praha: Akademie veřejné správy, 2009. ISBN 978-80-87207-03-1. s. 41

TROUSIL, M. a JAŠÍKOVÁ, V. (2015). *Úvod do tvorby odborných prací*. Vyd. 2., rozš. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-542-4, s. 41.

UNESCO. Indigenous Peoples and UNESCO. *Indigenous Peoples*. [online]. 2017a [cit. 2018 01-06]. Dostupné z: <http://www.unesco.org/new/en/indigenous-peoples/>

UNESCO. Intangible heritage. *World Heritage Centre* [online]. 2018b [cit. 2018-01-06]. Dostupné z: <http://whc.unesco.org/en/faq/40>

UNESCO. Intangible Heritage domains in the 2003 Convention. *Intangible cultural heritage* [online]. 2006a [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <https://ich.unesco.org/en/1com>

UNESCO. Knowledge and practices concerning nature and the universe. *Intangible cultural heritage* [online]. 2006b [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <https://ich.unesco.org/en/knowledge-concerning-nature-00056>

UNESCO. Oral traditions and expressions including language as a vehicle of the intangible cultural heritage. *Intangible cultural heritage* [online]. 2006c [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <https://ich.unesco.org/en/oral-traditions-and-expressions-00053>

UNESCO. Performing arts (such as traditional music, dance and theatre). *Intangible cultural heritage* [online]. 2006d [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <https://ich.unesco.org/en/performing-arts-00054>

UNESCO. Safeguarding communities' living heritage. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*. [online]. 2017b [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <http://www.unesco.org/new/en/culture/resources/in-focus-articles/safeguarding-communities-living-heritage/>

UNESCO. Social practices, rituals and festive events. *Intangible cultural heritage* [online]. 2006e [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <https://ich.unesco.org/en/social-practices-rituals-and-00055>

UNESCO. Traditional craftsmanship. *Intangible cultural heritage* [online]. 2006f [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <https://ich.unesco.org/en/traditional-craftsmanship-00057>

UNESCO: What is Intangible Cultural Heritage? *Intangible Cultural Heritage*. [online]. 2018a [cit. 2018-01-06]. Dostupné z: <http://www.unesco.org/culture/ich/en/what-isintangible-heritage-00003>

VAVROUŠKOVÁ, Stanislava. *Nepál*. Stručná historie států. Praha: Libri, 2008, 125 s. ISBN 978-80-7277-383-1.

WILSON, A. (1992). The Culture of Nature. In ANACIO, D. B. Threats and Challenges to Ensuring the Requirement of Biodiversity and Ecosystem Services for the Indigenous Begnas Ritual System of Sagada, Northern Philippines. In: *Knowing our Lands and Resources: Indigenous and Local Knowledge and Practices related to Biodiversity and Ecosystem Services in Asia*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2017. ISBN: 978-92-3. 202 s.

WOLF, Josef. *Abeceda národů: výkladový slovník kmenů, národností a národů*. 1. vydání. Praha: Horizont, 1984. 272 s. ISBN 40-041-84.

WOLF, Josef. *Duchovní odkaz národů*. 1. vydání. Praha: ARSCI, 2007. 283 s. ISBN 978-80-86078-66-3.

8 Přílohy

Příloha 1 Rozhovory s obyvateli Nepálu

Jméno	Věk	Vzdělání
Sophia Pradhan	26 let	systémový analytik
Pragya Pokharel	21 let	studentka
Shreeta Sapkota	23 let	bankéřka

Tabulka 5 Identifikační údaje respondentů.
Zdroj: Vlastní zpracování, 2018.

Rozhovor – Sophia Pradhan

Dodržujete Vy, Vaše rodina nebo komunita nějaké významné tradice?

„Neřídím se žádným specifickým náboženstvím, ale má rodina následuje hinduismus. V podstatě uctívají boha a bohyni. Existuje spousta tradic a rituálů, kterými se řídí, ale pro upřesnění, Dashain je největším festivalem v Nepálu, který následuje každý obyvatel Nepálu. Tento festival se koná mezi koncem září a začátkem října. Tento festival trvá devět dní, kdy uctívají Bohyni Durgu, bohyni síly a zobrazení ženské síly. Je oslavována jako symbol vítězství nad zlem. Zvířata jako koza, ovce jsou zabita ve jménu bohyně. Lidé navštěvují starší členy rodiny, od kterých dostávají na čelo tiku (rýži s rumělkou a jogurtem) a Jamaru (zeleno-žlutou květinu) jako požehnání od starších. Rodiny po celém Nepálu se shlukují a oslavují tento festival. V průběhu tohoto festivalu je vyhlášen státní svátek po dobu 9-10 dní.“

Zúčastnila jste se ve Vaší zemi někdy rituálu pořádaného původními obyvateli nebo festivalu zahrnujícího jejich tradiční kulturu?

„Ano, zúčastnila jsem se rituálu skupiny původních obyvatel Nepálu, svatebního obřadu mé přítelkyně z vysoké školy. Je z rodiny Limbu, patřící původně k mongolskému kmeni. Neměla jsem jejich oděv, ale byla jsem oblečena tradičně. Já a má kamarádka jsme si oblékly lehengu. Když jsme dorazily na slavnost, nejdříve jsme se setkaly s naší přítelkyní. Jeden z našich přátel nás odvedl ven, kde lidé, oblečení v jejich kulturních

oděvech, muži i ženy předváděli jejich tradiční tanec. Několik lidí neslo velký hudební nástroj, buben zvaný „Ke“. Hudba měla určitý rytmus a lidé tancovali v kruzích a jejich kroky následovaly rytmus hudby. Bylo to velmi zábavné, protože se jednalo o moji první zkušenost s takovou kulturou a tradicí.

Později, okolo desáté hodiny večerní, byli ženich a nevěsta umístěni doprostřed kruhu a znovu se začalo tančit a hrát. Mezitím muzikanti občas vykřikovali něco v jejich vlastním jazyce a házeli na ženicha s nevěstou květiny. K našemu překvapení se před nimi nacházely dvě lahve piva. Hudba nakonec přestala hrát a předtím než mohl kdokoliv odejít, muzikanti otevřeli lahve piva a stříkali s nimi všude okolo, připíjeli a křičeli slova v jejich vlastním jazyce. Poté skupina odcházela za stálého tancování a hraní na hudební nástroj. Poznávat tuto kulturu bylo opravdu zajímavé a všichni jsme si tuto událost velmi užili.“

Myslíte si, že v současnosti může něco ohrožovat původnost těchto obřadů a událostí?

„Myslím si, že snižování počtu staré generace (jako jsou naši prarodiče) může ohrožovat původnost těchto rituálů a slavností, protože oni jsou ti, kdo přinesli tuto kulturu a tradice pro moderní generaci. Současná generace ale neukazuje moc velký zájem o tyto tradice kvůli svému hektickému pracovnímu nebo studentskému životu. Jsou svými životy natolik zaneprázdněni, že to neberou příliš vážně. Věří, že udržování těchto tradic je jen ztráta času a peněz, mladé generace jsou spíše nakloněny tomu být úspěšnější a vydělávat více peněz.

Přestože vidíme naše matky nebo prarodiče provádět rituály a následovat tradice, postupem času budou tyto tradice brány pouze jako břímě, než jako něco k dlouhodobému udržování. Modernizace a migrace do zahraničí jsou současnou i budoucí překážkou nebo hrozbou pro původnost našich rituálů a tradic.“

Myslíte si, že v současnosti může něco ohrožovat tradiční znalosti a zkušenosti původních obyvatel Vaší země?

„Ačkoliv různé etnické skupiny žijí pospolu na jednom místě v Nepálu, stále si žádná etnická skupina není vědoma kultury nebo tradic ostatních skupin. Proto jedinou

šancí, jak získat povědomí nebo přímo znalosti dané kultury ostatních původních obyvatel Nepálu, je mít přátele ze skupiny původních obyvatel nebo se oženit nebo vdát za někoho z jiných původních obyvatel. To může přinést sdílení a porozumění mezi různými kulturami a tradicemi, jinak existuje jen malá šance o poznání kultury rozdílných kmenů. Nepálská vláda dokonce začala vyhlášovat státní svátky při příležitosti festivalů oslavovaných různými domorodými kmeny Nepálu. To se stalo ale pouze otázkou získání dalšího volného dne navíc, nikdo se skutečně nezajímá o podstatu takové kultury. Význam v těchto tradicích vidí pouze kmeny původních obyvatel. Ignorance a neporozumění současné důležitosti může být významnou hrozbou pro tradiční znalosti a praktiky původních obyvatel Nepálu.“

Rozhovor – Pragma Pokharel a Shreeta Sapkota

Dodržujete Vy, Vaše rodina nebo společnost nějaké významné tradice?

Pragma Pokharel: *„Existuje spousta tradic. Některé jsou dobré, některé špatné vzhledem k tomu, že se nacházíme ve 21. století. Jeden ze zvyků, co tu máme je: Menstruující dívky se nesmí dotýkat mužů, vstoupit do kuchyň a čtyři dny uctívat bohy. Muži dokonce ani nepijí vody, které se dívky, ženy mohly dotknout po dobu čtyř dní.“*

Shreeta Sapkota: *„V rámci celé rodiny následujeme hinduismus a všechny rituály a tradice, které dodržujeme, jsou s hinduismem spjaté. Se všemi tradicemi jednáme s velkým respektem a důležitostí, proto neexistuje žádná specifická tradice.“*

Zúčastnila jste se ve Vaší zemi někdy rituálu pořádaného původními obyvateli nebo festivalu zahrnujícího jejich tradiční kulturu?

Pragma Pokharel: *„Zúčastnila jsem se Bratabandhy. Jedná se o rituál provozovaný nepálskými Brahmany, Chhetrii a Nevárci. Tento rituál je pro chlapce a věří se, že chlapec je po tomto rituálu způsobilý ke svatbě (bez něj se nemohou oženit). Tento obřad může být proveden v jakémkoli věku před svatbou. Jejich hlavy jsou oholeny a jejich guru je učí 'Mantrám', které musí každý den po zbytek života zpívat.“*

Shreeta Sapkota: *„Ne.“*

Myslíte si, že v současnosti může něco ohrožovat původnost těchto obřadů a událostí?

Pragya Pokharel: *„Lidská přitažlivost vůči západní a indické kultuře. Dokonce i svatební obřady jsou v současnosti pouhou kopií indické kultury. (respektive předsvatební, předmanželské obřady)“*

Shreeta Sapkota: *„V rámci modernizace je spousta lidí více ovlivněna západní kulturou, tradicemi a praktikami než aby se soustředila na vlastní unikátní rituály, tradice a kulturu. Toto je možná největší hrozba pro nepálskou kulturu a společnost.“*

Myslíte si, že v současnosti může něco ohrožovat tradiční znalosti a zkušenosti původních obyvatel Vaší země?

Pragya Pokharel: *„Nová generace soustředí se pouze na špatné tradiční praktiky a považující pak za špatné všechny ostatní, přijímání kultury ostatních zemí, žádná změna ze strany vlády v těch špatných tradicích, to jsou některé hrozby. Tímto způsobem budou mít vždy jen polovinu znalostí o tradicích a praktikách a tím se ztratí původnost.“*

Shreeta Sapkota: *„Ve jménu změny a modernizace, industrializace lidé zapomínají na jejich vlastní kulturu plnou vědeckých důkazů a logiky.“*

Je, dle vašeho názoru, prezentace tradic a nabídka tradičních výrobků přizpůsobena zájmům a potřebám návštěvníků?

Pragya Pokharel: *„Nemyslím si, že cestovní ruch mění nepálskou kulturu. Ve skutečnosti pomáhá kulturu ochraňovat, protože když přijdou do Nepálu, chtějí se naučit více o zdejší kultuře a zažít to samé v průběhu pobytu. Toto může přimět lidi uvědomit si, jak moc je jejich kultura unikátní a to se jim líbí.“*

Příloha 2 Rozhovory s návštěvníky Nepálu

Jméno	Věk	Zaměstnání	Důvod návštěvy
Daniel Brawley	24 let	investiční analytik	cestování
Jia Jia Shum	25 let	marketingová manažerka	dobrovolnictví, poznání nové společnosti a její kultury
Bijan Jabbari Lak	25 let	student	poznání neobvyklé kultury a krajiny
Matej Hrušč	25 let	student	dobrovolnictví, poznání místní kultury a atmosféry

Tabulka 6 Identifikační údaje návštěvníků a důvod jejich návštěvy Nepálu.

Zdroj: Vlastní zpracování, 2018.

Setkal/a jste se s původními obyvateli Nepálu?

Daniel Brawley: „Ano“

Jia Jia Shum: „Potkala jsem jednu paní při výstupu k Světové Pagodě Míru (Shanti) v Pokhaře. Tato paní nerozuměla a neuměla mluvit anglicky. Přesto byla dost milá na to, aby mě a moji kamarádku vedla celou cestu až nahoru na kopec. Ačkoliv jsme nemohly správně komunikovat, dozvěděly jsme se spoustu informací a také to, že tato paní chodí každý den z tohoto kopce dolů do obchodu prodávat mléko od svých krav. Nevynechá jediný den, dokonce ani když prší. Jediné, čeho jsme litovaly, bylo, že předtím, než jsme se rozdělily, jsme se nedozvěděly její jméno.“

Bijan Jabbari Lak: „Ano, s mnoha.“

Matej Hrušč: „Neustále. V Káthmándú a okolí jsou většina lidí Nevárci, občas ostatní Šerповé nebo Gurungové a tak dále, už si nepamatuji všechny skupiny. Jsou to historické skupiny s vlastními tradicemi a zvyky, které žijí v Nepálu po staletí a skoro všichni Nepálcí, které jsem potkal, se identifikovali s nějakou skupinou.“

Měl/a jste možnost setkat se s jejich tradičními řemesly nebo dovednostmi týkajícími se přírody nebo vesmíru?

Daniel Brawley: „Ano, kreslení mandal.“

Jia Jia Shum: „Ano, výroba keramiky jako hlavní produkt Bhaktapuru.“

Bijan Jabbari Lak: „Ano, s tradičními řemesly ve městě.“

Matej Hrušč: „Řemesla, jen co se týká suvenýrů jako Thanka nebo zpívající mísy, což jsou původem spíše tibetské výrobky než nepálské. Znalosti přírody jsem nepochytil, pouze průvodce džunglí v Chitwanu.“

Zúčastnil/a jste se tradičního obřadu nebo kulturního festivalu pořádaného v Nepálu? Pokud ano, jak na Vás obřad působil?

Daniel Brawley: „Tharu tanec v Chitwanu. Tento tanec byl tradičním tancem Tharu obyvatel v Jižním Nepálu. Bylo zajímavé sledovat tak rozdílné tance a hudební styly, zatímco využívání rekvizit (tyčí) a kostýmů to udělalo značně okouzlejícím a příjemným. Zajímavé bylo zjištění, že se tyto tance v současnosti stále praktikují.“

Jia Jia Shum: „Ne zrovna s velkými, ale jednoduchými oslavami narozenin nebo uvítací ceremonie. Jednotlivci většinou dostávají na čelo 'Tiku' jako požehnání. 'Tika' je něco, při čem lidé používají červenou barvu s rýží.“

Bijan Jabbari Lak: „Tradice jako Bhoto Jatra, oslavy deště. Bylo to úplně jiné než cokoliv, co jsem kdy viděl. Lidé se shlukovali, aby přivítali déšť. To je něco co zde, v Německu, máme skoro každý den. Bylo šílené, jak se lidé nadchnou pro něco takového. Také jsem se zúčastnil pohřebního rituálu. Neskutečně bláznivé. Lidé tancovali, skoro nikdo neplakal. Spalovali těla přede všemi.“

Matej Hrušč: „Náš house & office byl hned vedle hinduistického chrámu, takže každá oslava byla značně patrná. Mají velké množství svátků a rituálů, což je umocněné tím, e každá jejich etnická skupina má své specifické. Většinou jsem je jen pozoroval nebo ignoroval, ale zúčastnili jsme se festivalů Dashain, Shivaratri a Holi, což jsou takové největší. Dashain, to měli všichni měsíc volno a navštěvovali rodinné příslušníky, já jsem navštívil rodinu kamarádky a měli jsme slavnostní večeři. Shivaratri, to jsme kouřili se svatými muži v hinduistickém chrámě marihuanu na počest boha Šivy. A Holi, to na sebe celý den lidé hází barvy, až splynou do krásné hnědé a potom stráví celou noc ve sprše jejich smýváním. Celkově zajímavé a netradiční zkušenosti. Detaily a význam těchto svátků si už moc nepamatují.“

Setkal/a jste se s původními obyvateli v rámci cestovního ruchu?

Daniel Brawley: „*Ano, ubytování, průvodce džunglí.*“

Jia Jia Shum: „*Průvodce džunglí v Chitwanu. V tomto průmyslu se pohybuje už deset let. Učil nás, jak rozeznat otisky tlap různých zvířat nebo jak utéct, pokud se setkáme s určitým nebezpečným zvířetem.*“

Bijan Jabbari Lak: „*Lidé mi často pomáhali při cestách, ale bylo to bez požadování peněz nebo čehokoliv.*“

Matej Hrušč: „*Průvodce v Chitwanu. Vedl nás džunglí, snažil se vystrašit tygrem a příběhy, pak nás zavedl ke slonům a dalšímu muži, který na nich jezdil. Obecně nemám tyto balíčky s průvodci rád. Na mé ostatní výlety jsem chodil s nějakými nepálskými přáteli, což je podle mě zábavnější, pokud vás provádí někdo, koho znáte a je to více flexibilní než nějaký placený muž. I když vám možná nedají lekci historie, často ukážou netypická místa nebo jak se někam dostat bez placení. Ale obecně byli obyvatelé velmi přátelští, ať už to byl průvodce nebo prodavačka v obchodě, tedy kromě suvenýrů, tam se vždy snažili o podvody.*“

Jak je dle Vás využíváno nehmotné kulturní dědictví Nepálu (tradiční výroba, rituály, znalosti či praktiky týkající se přírody nebo vesmíru apod.) pro cestovní ruch?

Daniel Brawley: „*Myslím si, že nehmotné kulturní dědictví Nepálu je pro cestovní ruch celé země klíčovým prvkem, trekking/příroda a chrámy jsou dle mého názoru těmi největšími. Obrovské množství obchodů pro návštěvníky prodává výhradně nepálské výrobky (jako nože Gurkhů). Všechny tyto obchody prodávají efektivně ty stejné produkty, konkurence mezi jejich vlastníky je tedy napjatá. Myslím si, že to není udržitelná situace, protože obchody se navzájem podrážejí, což ústí v rivalitu. Návštěvníkům mohou být uváděni neférové ceny, protože si obchodníci snaží vynahradiť výše uvedené. Není zde žádný prostor pro inovaci, obchody prodávají pouze tradiční zboží. Rozvoj země může být limitován, pokud si původní obyvatelé myslí, že tyto tradice budou navždy zdrojem příjmů.*“

Jia Jia Shum: „*Kulturní dědictví Nepálu je velmi bohaté a vedle trekkingových zážitků je hlavním důvodem návštěvy mnoha cestovatelů z celého světa. Nepál je země, kde jsou Hinduismus a Buddhismus největšími náboženstvími. Je tam postaven nejstarší chrám*

světa a spousta dalších populárních chrámů. Mnoho náboženských cestovatelů putuje do této země kvůli uctívání. Aby se návštěvníci dostali do chrámů a mohli provozovat dané rituály, musí zaplatit vstupné, které se stalo jedním z hlavních příjmů cestovního ruchu.“

Matej Hrušč: „Nepál je krajina, která asi nejvíce profituje z kulturního/spirituálního dědictví. Řekl bych, že celkově jsou turistickou značkou Nepálu Himaláje a spiritualita. Velké množství turistů, které jsem tam potkal, cestuje právě kvůli buddhismu, hinduismu a různým praktikám jako je jóga, meditace. Nabízejí také různé kurzy, pobyty v kláštorech a certifikáty. To je podle mě až příliš komerční.“

Příloha 3 Nevárský obchodník využívající jeden z tradičních způsobů přepravy.

Zdroj: Vlastní fotografie, 2017.

Příloha 4 Tržiště s nevářskými výrobky, Kathmandu.

Zdroj: Vlastní fotografie, 2017.

Příloha 6 Původní obyvatelky Nepálu nabízejí ovoce na městském tržišti.

Zdroj: Vlastní fotografie, 2017.

Příloha 5 Velmi vstřícný původní obyvatel vyjadřující svou důvěru k návštěvníkům.

Zdroj: Vlastní fotografie, 2017.

Příloha 7 Menší náboženské rituály původních obyvatel Nepálu.

Zdroj: Vlastní fotografie, 2017.

Příloha 8 Předsvatební obřad řídicí se tradicemi původních obyvatel.

Zdroj: Vlastní fotografie, 2017.

Příloha 9 Původní obyvatelka při práci s ručním kolovratem.

Zdroj: Vlastní fotografie, 2017.

Příloha 10 Hrnčířská dílna v Bhaktapuru.

Zdroj: Vlastní fotografie, 2017.

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
Hanáková Adriana	Městečko Trnávka 205, Městečko Trnávka	I1500586

TÉMA ČESKY:

Role původních obyvatel v cestovním ruchu

TÉMA ANGLICKY:

The role of indigenous peoples in tourism

VEDOUCÍ PRÁCE:

Ing. Martina Pásková, Ph.D. - KRRCR

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Cílem bakalářské práce je popsat roli původních obyvatel Nepálu v cestovním ruchu, míru využívání jejich nehmotného dědictví a vliv cestovního ruchu na jejich životní styl.

1. Úvod
2. Cíl a metodika práce
3. Teoretická východiska
 - 3.1. Antropologie cestovního ruchu
 - 3.2. Původní obyvatelé
 - 3.2.1. Role původních obyvatel v cestovním ruchu
4. Případová studie
 - 4.1. Charakteristika území
 - 4.1.1. Fyzicko-geografická charakteristika
 - 4.1.2. Hmotné kulturní dědictví
 - 4.1.3. Nehmotné kulturní dědictví
 - 4.2. Průběh a výsledky šetření
 - 4.2.1. Role původních obyvatel v cestovním ruchu Nepálu
5. Shrnutí výsledků práce
6. Závěry a doporučení
7. Seznam použité literatury
8. Přílohy

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

- BUTLER, R. and HINCH, T. (ed.) *Tourism and Indigenous Peoples: Issues and Implications*. Elsevier Science Ltd., Oxford, 2007. 380 pp.
- COHEN, E. *Authenticity and commoditization in tourism*. *Annals of Tourism Research*, 1988. 15(3): 371-386.
- HANDLER, R. and SAXTON, W. *Dissimulation: reflexivity, narration, and the quest for authenticity in living history*. *Cultural Anthropology* 3, 1988. 242-260.
- HITCHCOCK, M. *Anthropological reflections on the study of tourism*. In Wall, G. ed. *Contemporary Perspectives on Tourism*, Department of Geography Occasional Paper 17. Waterloo: University of Waterloo, 2001. 109-128.
- KUNNIE, J. E. and GODUGA, N. I. *Indigenous Peoples? Wisdom and Power. Affirming Our Knowledge Through Narratives*. Ashgate, 2006. 282 pp.
- MACCANNELL, D. *Reconstructed ethnicity: tourism and cultural identity in third world communities*. *Annals of Tourism Research*. 1984. 11: 375-391.
- MOSCARDO, G. and PEARCE, P. *Understanding ethnic tourists*. *Annals of Tourism Research*. 1999. 26(2): 416-34.
- NASH, D. *Anthropology of Tourism*. Elsevier Science Ltd., Oxford, 1996. 205 pp.
- REISINGER, Y. *Tourist - Host contact as a part of cultural tourism*. *World Leisure and Recreation*. 1994. 36 (summer): 24-28.
- SMITH, V. *Host and guests: the anthropology of tourism*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1989.
- VAN DEN BERGHE, P. and KEYES, C. *Introduction: tourism and re-created ethnicity*. *Annals of Tourism Research*. 1984. 11:

343-352.

ZELENKA, J., PÁSKOVÁ, M. Výkladový slovník cestovního ruchu. Praha, 2012. ISBN 978-80-7201-880-2.

ZEPPEL, H., D. (ed.) Indigenous ecotourism. Sustainable Development and Management. BABI International, Oxford, 2006. 308 pp.

Podpis studenta:

Hana Kovaříková
.....
P. P. P.
.....

Datum: *12.10.2017*

Podpis vedoucího práce:

Datum: *12.10.2017*